

wo
dz
tw;
I v

NOWOŚCI ILLUSTROWANE

k II.

Kraków, 23 kwietnia 1910.

Nr. 17.

WIELKI KRAKÓW

GMINA
POWĄT
MIEZ
INIA

GMINA
KROWODZ
WODZ

KRAKÓW
KRAKÓW

KRAKÓW
KRAKÓW

GMINA
KRAKÓW
KRAKÓW

GMINA
KRAKÓW
KRAKÓW

AMBI-URZAD
KRAKÓW
KRAKÓW

AMBI-URZAD
KRAKÓW
KRAKÓW

URZAD
KRAKÓW
KRAKÓW

URZAD
KRAKÓW
KRAKÓW

URZAD
KRAKÓW
KRAKÓW

GMINA
PRADIKCER
KRAKÓW

GMINA
DABIE
KRAKÓW

Na uroczysty dzień Wielkiego Krakowa

W prastarej stolicy Jagiellonów wielkie, uroczyste, a radosne dziś święto. Zbiegną się na nie rybacy z Dębniak i ceglarze z Zakrzówka i murarze zwierzynieccy i krowodrzańscy i ogrodnicy z Czarnej Wsi i Nowej Wsi, zbiegną się i piekarze z Prądnika Czerwonego, a zbiegną się wszyscy już nie jak do obcego im, choć kochanego miasta, jeno jak do własnego gniazda. Bo obcy im był, choć kochany Kraków. a tak samo kochany, ale swój już — Wielki Kraków.

Pod swoje opiekunice ich wszystkich zagarnął skrzydła, jak własne, najmilsze pisklęta. I da im swą kulturę tysiącletnią, da swą wielkość i siłę i moc miasta wielkiego.

Zmieni się więc wnet i wygląd tych wszystkich siół podmiejskich, jak zmienił się w ostatnich latach, w oczach niemal naszych, wygląd samego Krakowa.

Inaczej bo wyglądał gród podwawelski przed kilkudziesięciu, ba kilkunastu jeszcze laty. Ciasno tu było i jakoś dziwnie głucho. Stare domy, stare ulice, o brukach do łbów kocich podobnych, o cho-

kne pola i łąki, skąd tyle powietrza zdrowego Kraków czerpał, żal, że znikną miłe, swojskie siola, co jak wiankiem Miasto-Macierz otaczały. Ale żal ten łagodzi myśl, że przecież te tereny dla kultury polskiej, dla cywilizacji i postępu zdobyto, że duch ludzki, co na chwilę nawet nie usypia, lecz wciąż rwie się naprzód i naprzód, nowe znajduje pola do wydatnej i skutecznej działalności.

I nie dlatego sprawa włączenia do Krakowa gmin sąsiednich jest dziełem wielkiem, że miasto zyskuje nowych podatników, że wzięło w posiadanie skromne majątki tych gmin, że rozszerzyło swe terytorya i ludność pomnożyło znacznie. Ale dlatego, że zyskało nowe tereny dla pracy oświatowej, dla pracy kulturalnej, cywilizacyjnej i narodowej w najszerszym tego słowa znaczeniu.

Zrozumiała to i oceniła ludność podmiejska i z małymi wyjątkami bardzo chętnie zrzekła się samorządu, a poddała opiece władz miejskich Krakowa.

A że to wielkie, to wiekopomne dzieło w zgo-

szcie zmianach, które nadały Krakowi miasta wielkiego.

Musi się dalej podnieść ostatnie rozszerzenie granic Krakowa. Sprawa dr. Leo bardzo gorąco już jako miasta i nie spuścił jej z oka tak dłużej osiągnął. Z dumą więc i głębokim może obecnie prezydent Krakowa swą swoją działalnością. Nagrodą dlań będzie dno uznanie całego społeczeństwa, ale i świadomość godnego spełnienia się obowiązków.

Nie można też pominąć zasług prezydentów Krakowa, dra Henryka Szarego, około sprawy Wielkiego Krakowa wspomagali skutecznie usiłowania pro-

Uznanie za trudy i pracę należy gronu urzędników magistratu krakowskiego w dziele rozszerzenia granic Krakowa w szczególności dyrektorowi Grodyńskiemu i rentowi drowi Sikorskiemu.

Dr. Juliusz Leo, prezydent miasta Krakowa, poseł na Sejm krajowy, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego i twórca Wielkiego Krakowa

dnikach z drobnymi kamyczkami, licho oświetlone; a wokół plant niskie domki, gontem kryte, otoczone ogródkami i zielenią.

Dziś wygląd Krakowa grubo zmieniony. Stanęły wielkie gmachy, sporo ulic wybrukowano asfaltem, a wspaniałe wystawy sklepowe, jaskrawo oświetlone, nadały nowoczesny charakter wnętrzu starego miasta; po za plantami ulice szerokie, wielkomięskie, poprzecinane liniami tramwaju elektrycznego. Nowe stanęły szkoły, nowe zakłady przemysłowe, a wszystko odpowiada duchowi czasu, wszystko zgodne z wymogami postępu.

Nie tak prędko, ale przecież w niedalekiej już przyszłości i tam, gdzie dziś Łobzowianie żyto sieją, a ogrodnicy z Nowej i Czarnej Wsi jarzyny sadzą na urodzajnej roli, gdzie dziś kury i koguty swobodnie grzebią, gdzie krowy zieloną dziś szczypią trawę — wszędzie tam staną piętrowe kamienice, poprowadzone zostaną piękne, szerokie ulice i parki przestronne, a ciemności rozjaśni oświetlenie gazowe. Skromne, ubogie wioski w miasto przemienią się wielkie. I nie będzie tam już wieśniaków i wyrobników wiejskich, bo wszyscy oni staną się mieszkańcami, obywatelami Wielkiego Krakowa.

Więc może żal trochę, że znikną te zielone, pię-

dzie się dokonało, więc cześć tym wszystkim, którzy doń ręki przyłożyli, cześć im i sława.

Cześć prześwietnej Radzie miasta Krakowa, która nie szczędziła ofiar, ni trudów, jakich wymagało przeprowadzenie do skutku doniosłego dzieła.

Cześć przede wszystkim jej prezydentowi, dr. Juliuszowi Leowi, który jest właściwym inicjatorem i twórcą Wielkiego Krakowa. W rocznikach dziejów tego miasta imię jego złotymi zostanie zapisane głoskami, jako imię męża ogromnych i niespożytych zasług.

Wybrany w 1904 r. prezydentem miasta, rozwinął na tem wysokim, a zaszczytnym stanowisku swe wielkie, niepospolite zdolności organizacyjne i administracyjne, rozwinął swą olbrzymią, niezłomną energię i w przeciągu krótkiego stosunkowo czasu dokonał dzieł istotnie wielkich, wiekopomych. Szczupłość miejsca nie pozwala wyliczyć tu tych wszystkich spraw miejskich, które za rządów prezydenta dra Lea zostały dokonane.

Wspomnieć się jednak musi bodaj w kilku słowach o szeregu inwestycji, jakie w tym czasie dokonano, o wyasfaltowaniu wielu ulic, o założeniu chodników na wzór europejski, o wielu innych wre-

Wszyscy oni, wszyscy ci, którzy zasłużyli około sprawy rozszerzenia granic Krakowa, c dnie, w dniu uroczystości, urządzonej przez z powodu przyłączenia gmin podmiejskich, zasługę i uznanie. Zasłużyli na nie słuszn prawdziwie obywatelskie i patryotyczne ujęcie się za swe trudy i niezłomną pracę.

A dzień dzisiejszy, oby był szczęśliwym i tkiem nowej, najświetniejszej epoki rozwoju Krakowa.
Quod felix, faustum, fortunatumque sit!

Rozwój obszaru Krakowa w biegu dziejów.

W ciągu tysiącletniego blisko historycznego swego, przechodził Kraków przez różne zmiany swego terytoryum, rządu i organizacji, a każda z tych zmian pozostawiła po sobie skutki, wywierając wpływ nawet na odległe późniejsze pokolenia, stając się im głównymi warunkami codziennego życia.

Znowu nadeszła taka epokowa chwila, w której Kraków rozszerza swe granice na całe okolice koło posiadłości sąsiednich, większe od dotychczasowego środowiska, wciągając je w obręb większego, wymagającego cywilizacyjnych. Dzieło to rozpoczęte

i będzie wymagać z obu stron pewnych elskich a to dla osiągnięcia wspólnego publicznego, ale nie można wątpić, że łąca naturalnym, wszędzie spotykanym woju, będące jednym z ogniw ewolucyjnej śliwie dopełnieniem będzie, bo doko- epoce większego zrozumienia potrzeb strony tak jednostek, jak korporacyj, iniecia się pojęć o konieczności współ- państwa i kraju, którym bezpośrednio wytworzeniu silnych organizmów

okładnie hi- na organiza- w r. 1257 wa Wstydlia, zakreśliła bręb od rze- o Wisłę. Mia- wzięto to, co się murami, re- a uposaże- w niem nie ywatnej wła- w sto lat po- madzenie się usiło do zor- a w bezpośred- iedztwie dwóch skich: Kazimie- bładniu (r. 1335), na północy (1366 olucya trwała natu- dalej i obok tych h miast tworzyły ve osady w sąsie- potrzebujące or- i, a chociaż w o- zasach brakło je- zumienia i środ- złączenie ich w ca- ecieź odczuwano pewnego kierun- strony głównego ka, ze strony Kra- z biegiem czasu mo pewne sposo- rodki, łączące te z Krakowem.

Przedewszystkiem nabyło miasto w XIV wie- si: Dąbie, Grzegórzki i Czarną Wieś, a jako icieł, „dziedzic“, wykonywało w nich władzę monialną nad mieszkańcami i urządziło się pra- nie, zamieniając roboczną na czynsze. Podo- nabyło od klasztoru Zwierzynieckiego Błonie, jednak jako bezładne nie potrzebowało orga- ni.

Na zachodzie była obszerna gmina Garbary, Piasek. W XV wieku wcielono ją do miasta zostawieniem jej pewnej autonomii, zwłaszcza wej, a w r. 1673 przyłączono do niej Czarną

ine gminy, między powyższymi do około roz- stanowiły organizacje drobne, zwane „jurydy- „ mające własne skromne ławy z sołtysem wójtem na czele, pod kontrolą głównego wła- la gruntu lub jego pełnomocnika; najczęściej sa- ności miało Półwie Zwierzynieckie i Nowa i- zorganizowane w XIV wieku jako gminy we- wa niemieckiego. Zewnętrznym wyrazem tej ności była własna pieczęć.

W północ były jurydyki: Pędzichów, z godłem w pieczęci, jako własność wikaryuszów ka- h — Błonie, między ulicą Długą a Kro- , noszące w pieczęci konia w biegu z krzy- ramieniennym na grzbiecie, nad nim Duch herb, wzięty z godła szpitalników S. Ducha, nych właścicieli tych posiadłości — Bisku- o Wizytek, nosiło w pieczęci S-go Stanisła- Piotrowinem, bo grunt należał do bisku- — Krowodrza miała w pieczęci krowę z po- m krzyżem między ramionami, godłem wła- t. j. Szpitalników S. Ducha.

na zachodu, za wyżej wspomnianymi Garbarami, ni herb podobny do Krakowa, tylko bez bra- murach, mieszczącej się w herbie krakowskim, wał Smoleńsk, dzielący się na jurydykę du- kościola Bożego Miłosierdzia, używającą pie- yobrazającej Chrystusa w studni i na wiel- w, używającą herbu kaźdoczesnego wielko-

na wschodzie, idąc od północy, naprzód rozcią- g grunta, nazwane od XVII. w. Wesolą, ma- herbie św. Jana Chrzciciela z barankiem, ącego chorągiewkę, zakończoną krzyżem. Po-

tem wyrosły tu jurydyki: Strzelnica po północnej stronie ulicy Lubicz, i Lubicz po jej południowej stronie, w XVI w. obie zwane „Wielkim wałem“. Lubicz miał w pieczęci 2 pod ostrym kątem ustawio- ne belki, między nimi gruszka, przy wierzchołku po obu stronach jedna sześciopromienna gwiazda, nad kartuszem korona.

Grunta między Wesolą a Stradomiem były prze- ważne stawami miejskimi pokryte z nielicznymi domkami mieszczan krakowskich.

Kazimierz nabył za Wisłą grunta, na których dziś Podgórze się wznosi, a były to aż do rozbioru

kolumny, na lewo człowiek z wiosłem, w głębi wzgórze.

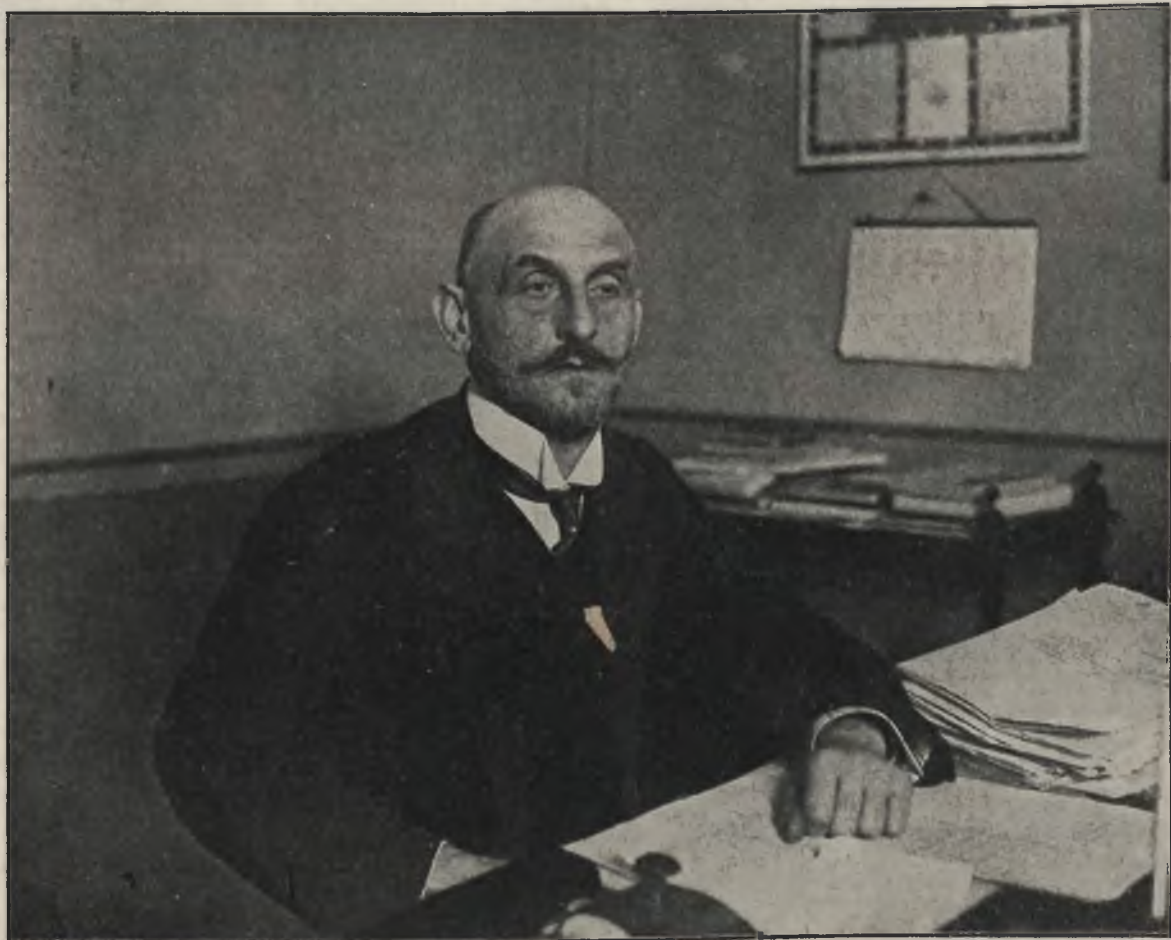
W r. 1809 wcielono Podgórze do Krakowa z za- okragleniem gruntów na połowę odległości od Wie- liczki, ale w r. 1815 wróciło Podgórze do Austrii, a tem samem odpadło od Krakowa.

Prawo o miastach Sejmu Czteroletniego z r. 1791 zniósło wszelkie jurydyki, jakie powstały na obsza- rach, pierwotnie na miasto przeznaczonych i poddało je pod magistraty miast odnośnych. Teoretycznie więc Magistrat krakowski otrzymał władzę na całe terytorium od Prądnika po Wisłę — ale zamieszki wojenne, jakie wkrótce nastąpiły. Targowica, a po- tem powstanie Kościuszki, okupacja pruska, a wre- szcie w r. 1796 przyłą- czenie do Austrii, prze- szkodziły uporządkowaniu stosunków. Austriacy roz- szerzali władzę w tym kie- runku i zaraz zapowie- dzieli przyłączenie Kazi- mierza i Kleparza. Kazi- mierz zaoponował. Imie- niem jego wnieśli Karol

Sobienowski, prezydent magistratu kazimierskiego, Jan Dobrzański, prezy- dent sądu i Maciej Mączeń- ski, asesor sądowy, prośbę do tronu o pozostawienie Kazimierza przy jego pra- wach, ale ostatecznie w r. 1802 dokonano przy- łączenia.

Ze Kraków nie roz- szerzył się tak za czasów Rzpltej polskiej, to wyni- kło początkowo z wiel- kiej różnicy między han- dlowem miastem a rol- niczymi przedmieściami, potem z braku środków na obwarowanie, a wre- szcie nadszedł taki upa- dek ekonomiczny miasta i wyludnienie po długo- letnich wojnach szwedz- kich (1702 do 1709) i konfederackich (1768 do 1772), że chwilowo każda gmina wystarczała so- bie sama. Dalsze zmiany w toku XIX w. opisuje ni- żej inny autor.

Dr. Klemens Bąkowski.

Dr. Henryk Szarski, I. wiceprezydent miasta Krakowa.

Polski mokradła, nieużytki, kamieniołomy, młyn i nieco chat rybackich. Po rozbiorze Polski grunta te, niedopilnowane przez Kazimierz, zajęte zostały przez szybko wzrastającą osadę przy komorze au- stryackiej, która niedługo przybrała stałą nazwę Podgórze; w r. 1784 uznane ono zostało przez ce- sarza Józefa II za miasto, a w r. 1808 otrzymało herb: na niebieskim polu u dołu potok, obok dwie

Józef Sare, II. wiceprezydent miasta Krakowa.

RADA MIASTA KRAKOWA:

dr. Bandrowski Ernest.

Beringer Wandalin.

Bialik Józef.

Birnbaum Juda.

dr. Bobilewicz Adam.

dr. Bu

Daszyński Ignacy.

Pałac Larysza.

Dąbrowski Sz

Dattner Maurycy.

Dębicki Kładyn

dr. Domański Stanisław.

dr. Doboszyński Adam.

Drozdowski Stanisław.

Epstein Juliusz.

Federowicz Jan Kanty.

dr. Federowicz Ta

dr. Fierich Ksawery.

dr. Gertler Julian.

Godzicki Jan.

dr. Gross Adolf.

dr. Guńkiewicz Bronisław.

Hułatkiewicz Jan.

Heuman Herman

Igliski Stefan.

Jarra Marcin.

dr. Jaworski Wład. Leopold.

Jawornicki Józef.

Judkiewicz Jakób.

Klemensiewicz Edmund.

Konopiński Michał.

Kosobucki Piotr.

dr. Koy Michał.

dr. Krongold Wilhelm.

Ks. Krupiński Jan.

dr. Landau Ignacy.

dr. Landau Rafał.

dr. Leo Juliusz.

dr. Lustgarten Ludwik.

Maciotowski Julian.

Maywald Zygmunt.

Margulies Abraham.

Mendelsburg Albert.

dr. Meisels Adolf.

dr. Merz Ludwik.

Miedniak August.

dr. Nowak Julian.

Nowak Stanisław.

dr. Pareński Stanisław.

dr. Petelenz Ignacy.

Peroś Jan.

dr. Ponikło Stanisław.

Porębski August.

Rittermann Joachim.

dr. Rosenblatt Józef.

Sare Józef.

Schmelkes Mojżesz.

Schwarz Henryk.

Sędzimir Mieczysław.

Soltysik Tomasz.

Gmach Magistratu (dawny pałac Wielopolskich).

Stachowski Stanisław.

dr. Staniszewski Walenty.

dr. Starzewski Maryan.

Suski Wiktor.

dr. Szarski Henryk.

Szatkowski Henryk.

dr. Tilles Samuel.

Turcki Władysław.

Uderski Władysław.

Wachtel Bernard.

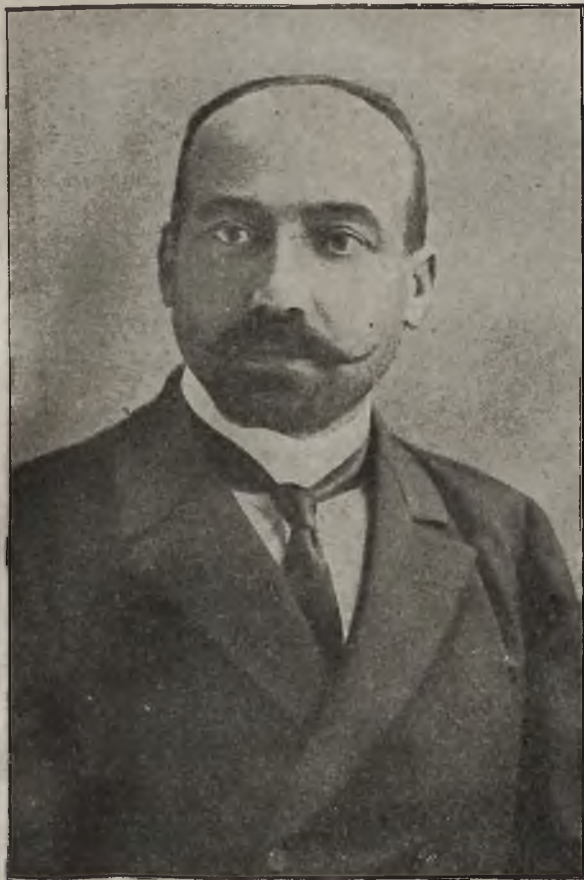
dr. Wasung Władysław.

hr. Wodzicki Antoni.

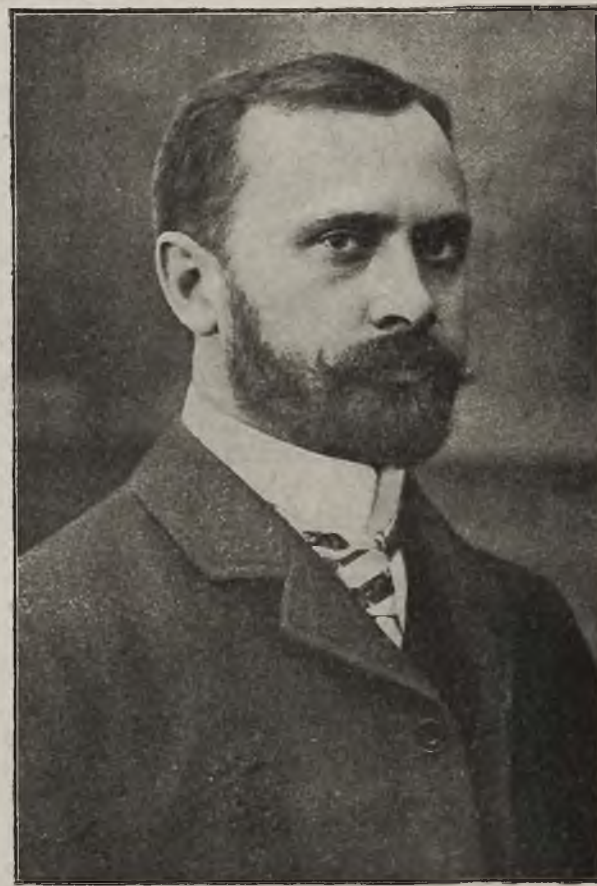
Wolny Jan.

Dyrektor Magistratu Władysław Grodyński.

Sekretarz prezydyalny dr. Tadeusz Kannenberg.

Referent Magistratu dr. Rudolf Sikorski.

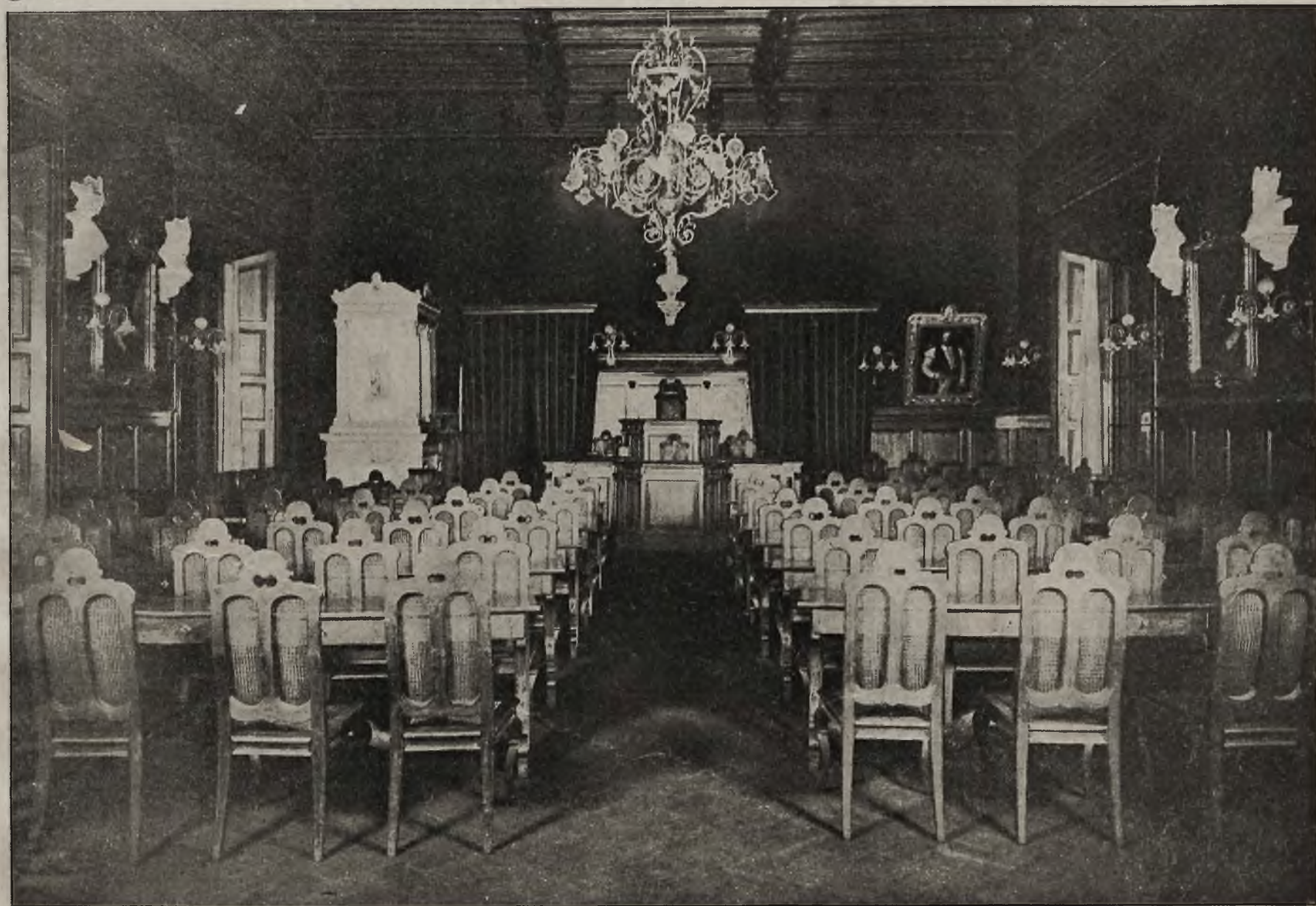
Stosunek gmin sąsiednich do Krakowa w ciągu XIX. stulecia.

Złączone obecnie w jedną całość z Krakowem sąsiednie gminy: Półwieś Zwierzynieckie, Zwierzyniec, Czarna Wieś z Kawiorami, Nowa Wieś Narodowa, Łobzów, Krowodrza, oraz Grzegórzki-Piaski i Dąbie z Beszczem i Głębniewem, niejednokrotnie w ciągu XIX stulecia dla celów administracyjnych z Krakowem były połączone i wspólną z niem dzieliły dolę. Nawet miasto Podgórze przez kilka lat, jak to poniżej będzie wykazane, do Krakowa było przy-

łączone, jedynie gminy Zakrzówek i Dębni, oraz Prądniki Białe i Czerwony z Olszą po raz pierwszy obecnie złączyły się z Krakowem w całości lub częściowo, faktyczne jednak stosunki łączyły miasto Kraków już od szeregu lat z powyższymi gminami. Od roku 1890 bowiem zaczęła się ludność Krakowa w wielkiej ilości przesiedlać do gminy Dębni, tak że w ciągu 10 lat od r. 1890 do 1900 wzrosła liczba ludności w Dębnikach z 819 na 2672 osób, czyli zwiększyła się w tym czasie o 226%, ilość domów zaś wzrosła z 70 na 147, czyli o 110%.

W gminie Prądnik Czerwony założyło miasto Kraków cmentarz miejski, a w ostatnich latach prze-

niosła się z Krakowa do tej gminy i do jej przysiółka Olszy znaczna część załogi krakowskiej. Również w ostatnich kilkunastu latach osiadło około 1½ tysiąca mieszkańców Krakowa w przyległej do tegoż miasta części gminy Prądnik Czerwony, zwanej Morgensternówką, w której zbudowano około 70 domów, przeważnie dwupiętrowych. Inne, we wstępie wymienione gminy, sąsiadujące z Krakowem, łączono z tem miastem głównie dla celów administracyjnych, jedynie Czarna Wieś ściślej z Krakowem była złączona i chociaż przez kilkadziesiąt lat w ciągu XIX stulecia przydzielona była do gmin, czyli dzielnic Krakowa, to jednak nie zdołała się trwale przy tem

Sala posiedzeń Rady miejskiej.

Byli wójtowie gmin, włączonych do Krakowa:

Czesław Bartel (Półwieś Zwierzyniec).

Franciszek Misiorowski (Czarna Wieś).

Jan Oprocha (Zwierzyniec).

Piotr Rosół (Nowa Wieś Narodowa).

Piotr Czubryt (Zakrzówek).

Franciszek Buczak (Łobzów).

Piotr Kluzek (Prądnik Biały).

Piotr Szyhowski (Grzegórzki).

Adam Zbroja (Krowodrza).

Tomasz Mól (Dębniki).

mieście utrzymać i dopiero teraz się na stałe z niem złączyła.

Przechodząc do historycznego przedstawienia stosunku, jaki gminy sąsiednie łączył z Krakowem, spotykamy przy końcu XVIII wieku podział administracyjny Krakowa na wydziały (sekcye), który się w Krakowie utrzymał do roku 1809. Do Wydziału III, zwanego Piasek albo Garbarze, należało jeszcze z końcem 18 stulecia Półwieś i Czarna Wieś. Wydział ten liczył 367 numerów domów, z których numera 272—344 przypadły na Półwieś Zwierzynieckie.

Od roku 1802, w którym przez władze austriackie nowo utworzony Magistrat objął zwierzchnictwo nad wszystkimi zjednoczonymi przedmieściami Krakowa i nad miastem Kazimierzem, nie należało już do wydziału III miasta Półwieś, tylko z gmin sąsiednich jedyna Czarna Wieś.

Od r. 1815, to jest od czasu utworzenia Wolnego, niepodległego i ściśle neutralnego miasta Krakowa z okręgiem, podzielono miasto Kraków na 11 gmin (dzielnic) miejskich, a okręg na 17 gmin okręgowych. Do IX gminy Krakowa należała prócz części Piasku i Nowego Świata także i Czarna Wieś. Ósma gmina okręgowa zwała się Zwierzyniec, a do niej zaliczano z przyległych do Krakowa gmin: Krowodrzę, Łobzów, Nową Wieś i Zwierzyniec z Półwsiem Zwierzynieckim. Do drugiej gminy okręgowej, Mogiła, należały z sąsiednich gmin Krakowa: Dąbie, Grzegórzki, Piaski, oba Prądniki i Olsza.

W roku 1838 nastąpiła zmiana podziału administracyjnego Rzeczypospolitej Krakowskiej, a mianowicie miasto Kraków rozszerzono przez przyłączenie kilku gmin sąsiednich i podzielono je na pięć cyrkułów, a okręg na 9 dystryktów. Do II cyrkułu Krakowa przydzielono gminy Krowodrzę, Łobzów,

komisaryackie, do dziś dnia istniejące. Przydzielone w r. 1838 do cyrkułów krakowskich gminy sąsiednie, pozostały przy nich do roku 1846, w którym Rzeczpospolitą Krakowską objęła Austria i następnie w okresie przejściowym aż do roku 1854, w którym ustanowiono nowy administracyjny ustrój Galicji. Dla zachodniej Galicji ustanowiono prezydenta krajowego i podzielono ją na 6 obwodów, wschodnia Galicja podlegała Namiestnictwu we Lwowie. Miasto Kraków otrzymało jeszcze w r. 1853 prowizoryczny, a od r. 1854 rzeczywisty Magistrat, którego jurysdykcji poddano także gminy: Grzegórzki i Piaski, Dąbie z Beszczem i Głębniewem, oraz Kawiorzy. Oprócz tego ciągle do 11 gmin Krakowa aż do r. 1858 zaliczała się Czarna Wieś, którą od tego czasu uważano za odrębną, lecz aż do r. 1866 jurysdykcji krakowskiego Magistratu podlegała gminę. Inne, poprzednio do cyrkułów Krakowa przydzielone gminy, włączono do c. k. urzędów powiatowych, których w obwodzie krakowskim było 5, a mianowicie w Mogile, Liszkach, Krzeszowicach, w Chrzanowie i w Jaworznie. Gmina Zwierzyniec z attyencyą Półwieś, oraz Łobzów i Nowa Wieś, zostały przydzielone do urzędu powiatowego w Liszkach, a Krowodrza i oba Prądniki Biały i Czerwonny z Olszą do urzędu powiatowego w Mogile.

Co do Czarnej Wsi wydał Magistrat krakowski c. k. Rządowi krajowemu w r. 1897 objaśnienie, że należy ją uważać za osobną gminę. Do wydania tego oświadczenia przyczynił się fakt, że od r. 1850 zaczęto Kraków otaczać wałami fortecznymi, które odcinały dalsze przedmieścia od starego miasta a następnie usiłowania Czarnej Wsi i innych gmin przyległych, aby uzyskać wolny przez rogatki miejskie przejazd fur, wywożących nieczystości miasta na pola tychże gmin. Wojskowe i fiskalne względy przeważały w owym czasie nad ideą utrzymania łączności Krakowa z Czarną Wsią, która mimo tego do końca r. 1858 zaliczała się do IX gminy miejskiej. Dopiero od 1 stycznia 1859 przy podziale miasta na 8 dzielnic nie zaliczono już Czarnej Wsi do żadnej z nich.

Równocześnie czyniło starania Półwieś Zwierzynieckie, aby go nie przydziałać do urzędu powiatowego w Liszkach, gdyż miało tuż obok Magistrat i sąd powiatowy delegowany krakowski, miasto Kraków zaś starało się o przyłączenie do niego Półwsia, gdyż uważało je za dalszy ciąg ulicy Zwierzynieckiej, reskrypt jednak c. k. Rządu krajowego z 6 sierpnia 1857 L. 20759 przydzielił Półwieś stanowczo do urzędu powiatowego w Liszkach.

Gdy 1 kwietnia 1866 miasto Kraków otrzymało własny statut, to równocześnie wypuściło ze swej opieki podległe sobie gminy: Czarną Wieś, Kawiorzy, Grzegórzki i Piaski oraz Dąbie, Beszcz i Głębniew. Gminy te na podstawie ustawy gminnej z r. 1866 organizować musiały dopiero utworzone rozporządzeniem Ministerstwa stanu z 23 stycznia 1867 Nr. 17

Rynek w Dębnykach.

Gdy w roku 1809 Kraków został przydzielony do Księstwa Warszawskiego, podzielono go na 4 gminy. Do III gminy zaliczono oprócz Kleparza i Piasku także i gminę Czarną Wieś. Czwartą gminę miejską stanowiło od r. 1810—1815 miasto Podgórze, które odłączone od Krakowa w r. 1815, w czasie utworzenia Rzeczypospolitej Krakowskiej, uzyskało przywilej wolnego, handlowego miasta. Przywilej taki nadano miastu Kraków za czasów Księstwa Warszawskiego w r. 1809, a zniesiono w roku 1846.

Nową Wieś Narodową, Gramatykę i Kawiorzy. Do cyrkułu III włączono Grzegórzki i Piaski, a do cyrkułu IV przydzielono Półwieś Zwierzynieckie i Zwierzyniec z Mogiłą Kościuszki. Funkcye urzędowe wójtów gmin miejskich i podsędków objęła z dniem 1 grudnia 1838 nad cyrkułami Dyrekcyja Policji. Podział Krakowa na 11 gmin zachował się obok podziału na cyrkuły aż do roku 1858, w którym podzielono Kraków na 8, do dziś dnia istniejących dzielnic. Podział na 5 cyrkułów zniesiono w Krakowie w r. 1855 i w tym roku podzielono miasto na 3 obwody

Dz. pr. p. Starostwo krakowskie, do którego włączono cały okręg urzędu powiatowego w Liszkach i Mogile, oraz część okręgu urzędu powiatowego w Krzeszowicach, tudzież wyżej wymienione gminy do Krakowa przyległe, które od r. 1854 do 1866 jurysdykcji Magistratu podlegały. Przy organizowaniu gmin sąsiednich na podstawie ustawy gminnej z r. 1866, oddzielono Półwie, dotąd attynencyę Zwierzynca, od tejsze gminy i utworzono z niej osobną gminę, a za małe do utworzenia samodzielnej gminy Kawior, przyłączono do Czarnej Wsi, Piaski do Grzegórzek, Olszę do Prądnika Czerwonego, a Beszcz i Głębinów do Dąbia.

W tej formie dotrwały gminy powyższe aż do ostatnich lat, w których zaczęły się z niemi układy o ich przyłączenie do Krakowa.

Dr R. Sikorski.

Przebieg sprawy przyłączenia do Krakowa jego sąsiednich gmin i obszarów dworskich.

Od roku 1867, a więc od czasu urzędzenia się miasta Krakowa na podstawie własnego statutu, niektóre z gmin przyległych kilkakrotnie odnosiły się do jego Rady miejskiej z prośbą o ich przyłączenie do Krakowa. I tak zaraz w r. 1867 wniosły podobne podania gminy Czarna Wieś, Kawior i Grzegórzki, ale bezskutecznie. W r. 1873 ponownie wniosła gmina Grzegórzki prośbę o jej przyłączenie do Krakowa, a to celem uniknięcia ciężarów, połączonych z potrzebą budowy szkoły. Rada miasta dopiero w r. 1879 załatwiła tę prośbę w sposób „na razie“ odmowny, obawiając się wydatków, jakieby na miasto wskutek tego przyłączenia spaść mogły.

W r. 1889 powzięła Rada miasta uchwałę, wzywającą Magistrat o poczynienie przedwstępnych kroków co do uregulowania różnorodnych stosunków, jakie się wytworzyły pomiędzy miastem Kraków a jego gminami przyległymi, tudzież aby się zastanowił nad ewentualnem przyłączeniem tychże gmin i w tej mierze przedstawił Radzie miasta odpowiednie wnioski.

Prawie równocześnie, bo w r. 1890, wniosły znowu prośbę o przyłączenie do Krakowa gminy Czarna Wieś i Grzegórzki. Na powyższe wezwanie Rady miasta, zebrał Magistrat daty co do wysokości podatków, przez gminy sąsiednie w r. 1890 uiszczonych, po których zbadaniu Sekcja III. Rady miasta uchwaliła w r. 1894 zaniechać dalszej akcyi w sprawie przyłączenia gmin sąsiednich, a to z powodu zbyt małych korzyści, a zarazem zbyt wielkich ciężarów, jakieby gminy te miastu Kraków przynieść mogły. W dalszym ciągu odżyła w r. 1897 znowu sprawa przyłączenia gmin sąsiednich do Krakowa, a to z powodu sporu ze Starostwem o wykonywanie jurysdykcji na cmentarzu miejskim, położonym

Ulica w Grzegórzkach.

na terytorium gminy Prądnik Czerwony. Z tego powodu przedłożył Magistrat Sekcyi prawniczej Rady miasta wniosek o przyłączenie do Krakowa części gminy Prądnik Czerwony, na której leży cmentarz krakowski. Sekcja prawnicza do powyższego wniosku się nie przychyliła, lecz poleciła Magistratowi poczynić odpowiednie kroki, celem przyłączenia do Krakowa i innych jeszcze gmin przyległych. W tym samym roku poleciła i Sekcja ekonomiczna Rady miasta Magistratowi, aby się zajął sprawą przyłączenia Grzegórzek do Krakowa, oraz innych gmin sąsiednich. W r. 1898 wydano zakaz przyjmowania dzieci gmin sąsiednich do szkół krakowskich i wtedy radca miejski Dr. Piotr Górski postawił na Radzie miasta wniosek, aby Magistrat rozpatrzył sprawę

wcielenia gmin sąsiednich do Krakowa. Wniosek ten Rada miasta uchwaliła. W r. 1899 znowu wniosła Czarna Wieś podanie do Rady miasta Krakowa o jej przyłączenie do Krakowa. W ten sposób chciała gmina ta uniknąć ciężarów, połączonych z budową własnej szkoły. Było to usprawiedliwione faktem, że gminę tę w r. 1858 bez słusznego powodu odłączono od Krakowa, nie przyznając jej żadnego udziału w majątku miasta, z którym tak ściśle była złączona. Dowodem ścisłej łączności Czarnej Wsi z Krakowem był fakt, że gmina ta, jedyna z gmin sąsiednich, pobierała taksy konsensowe od wyszynków, takiesame, jakie w Krakowie są pobierane. Wreszcie tworzyła gmina Czarna Wieś z Krakowem aż dotąd jedną gminę katastralną. Na podstawie uchwały Rady miasta z roku 1899 zwrócił się Magistrat do Zwierzchności gmin przyłączonych o oświadczenie się, czy chcą się przyłączyć do Krakowa. Wszystkie gminy sąsiednie zajęły wówczas stanowisko odporne, z wyjątkiem Grzegórzek i Czarnej Wsi, której podanie o jej przyłączenie do Krakowa nie było jeszcze załatwione. Grzegórzki w r. 1901 same jedne przysłały odpowiedź potwierdzającą.

W r. 1902 nastąpił w akcyi przyłączenia gmin sąsiednich stanowczy zwrot. W tym czasie zaszły fakta, które sprawę przyłączenia gmin sąsiednich uczyniły aktualną. Największy wpływ wywarła na powyższą sprawę, zamierzona przez c. k. Rząd budowa kanału wodnego i portu przy Krakowie, oraz

Posłowie z Krakowa do Sejmu krajowego:

Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego dr. Józef Łazarski.

J. Eminencya Kardynał Jan z Kozielska Książ Puzyna, książę biskup krakowski.

J. E. Stanisław hr. Tarnowski, prezes Akademii Umiejętności.

dr. Leo Juliusz.

dr. Bandrowski Ernest.

Sare Józef.

Federowicz Jan Kanty.

dr. Landau Ignacy

Rzeźnia miejska.

dr. Klemens Bąkowski, syudyk miasta Krakowa.

połączona z tem regulacja brzegów Wisły i przełożenie koryta Rudawy. Dalej wpłynął decydująco na sprawę przyłączenia gmin sąsiednich do Krakowa zamiar wojskowości przesunięcia na pewnej przestrzeni rejonu fortecznego, przez co uwolniono od rewersów demolacyjnych gminy: Półwsie, Zwierzyńiec, Czarną Wieś, Nową Wieś, Łobzów i Krowodrzę. Zmiana wartości gruntów, przez fakta powyższe spowodowana i niewątpliwe wzmożenie się ruchu budowlanego w uwolnionych od rewersów, lub nowo uregulowanych terytoryach narzuciły miastu, Kraków nieodparcie konieczność ujęcia w ręce ruchu budowlanego w gminach sąsiednich, a najlepiej to skutecznie można było przez ich przyłączenie do Krakowa. Wreszcie sprawę rozszerzenia granic Krakowa uczyniły niezbędną: szczupłość terytorium Krakowa, najmniejszego ze wszystkich większych miast w Austrii (zaledwie 6 klm. □, nie licząc niezabudowanych łąk miejskich), drożyzna gruntów i mieszkań i potrzeba uregulowania stosunków z gminami sąsiednimi, na których terytoryach Kraków z powodu braku miejsca musiał założyć rzeźnię, targowicę, cmentarz, park Krakowski, zakłady naukowe i t. p. Również i części z kilku gmin sąsiednich leżały przed rogatkami miejskimi, względnie wewnątrz rejonu akcyzowego, część zaś kupionych przez Kraków gruntów pofortyfikacyjnych leżała w gminach przyległych.

Ulica Dunajewskiego.

Elektrownia miejska (centrala).

Wszystkie powyższe kwestye, podjął zasadniczo i z energią ówczesny I. wiceprezydent miasta Dr. Juliusz Leo i na jego wniosek w r. 1902 Komisya Rady miasta dla sprawy budowy kanału wodnego i portu przy Krakowie, postanowiła łącznie ze swem zadaniem traktować sprawę przyłączenia gmin sąsiednich. Na polecenie i ustawicznie pod osobistym kierunkiem I. wiceprezydenta, a od r. 1904 prezydenta miasta, prof. Dr. Juliusza Leo, przystąpił Magistrat bezzwłocznie do systematycznej pracy nad przyłączeniem gmin sąsiednich. Referat powierzono radcy Magistratu p. Władysławowi Grodyńskiemu.

Praca rozpoczęła się odrazu w dwóch kierunkach. Z jednej strony rozpoczęto pertraktacje z gminami sąsiednimi, z drugiej strony zajęto się dokładnym wystudowaniem stosunków w gminach sąsiednich. Owocem ostatniej pracy były wydane przez Magistrat w r. 1905 obszerne studia w sprawie przyłączenia gmin sąsiednich do Krakowa p. n. Wielki Kraków. Owocem pracy w pierwszym kierunku było przeprowadzenie przedwstępnych rokowań z przeważną częścią gmin sąsiednich. Dla pracy nad przyłączeniem gmin sąsiednich wybrała Rada miasta w r. 1904 specjalną Komisję, w skład której weszli Radcy miejscy Pp.: Beringer, Daszyński, Dr. Guńkiewicz, J. K. Federowicz, Dr. Horowitz, Dr. Łepkowski, Sare, Dr. Staniszewski i Uderski.

Na wniosek posła Dr. Lea powziął Sejm krajowy na posiedzeniu w dniu 12 listopada 1904 r., w sprawie rozszerzenia granic Krakowa następującą uchwałę:

I. Poleca się Wydziałowi Krajowemu, by w celu rozszerzenia terytorium król. stoł. miasta Kra-

Posłowie do Rady Państwa z miasta Krakowa:

dr. Gross Adolf.

dr. Petelenz Ignacy.

Sikorski Tadeusz.

dr. Staniszewski Walenty.

Zieleniewski Edmund.

kowa przeprowadził jak najspieszniej rokowania z gminą miasta Krakowa, oraz z temi w pobliżu Krakowa leżącymi gminami, których połączenie ze stoł. król. m. Krakowem okaże się potrzebne ze względu na przyszły rozwój Krakowa, ze względu na kulturalne i ekonomiczne interesa ludności, te gminy zamieszkującej, a zwłaszcza ze względu na potrzebę takiego usytuowania głównego portu, by port ten był położony na terytorjum król. stoł. m. Krakowa i czynił najskuteczniej zadość interesom handlowym i przemysłowym tego miasta.

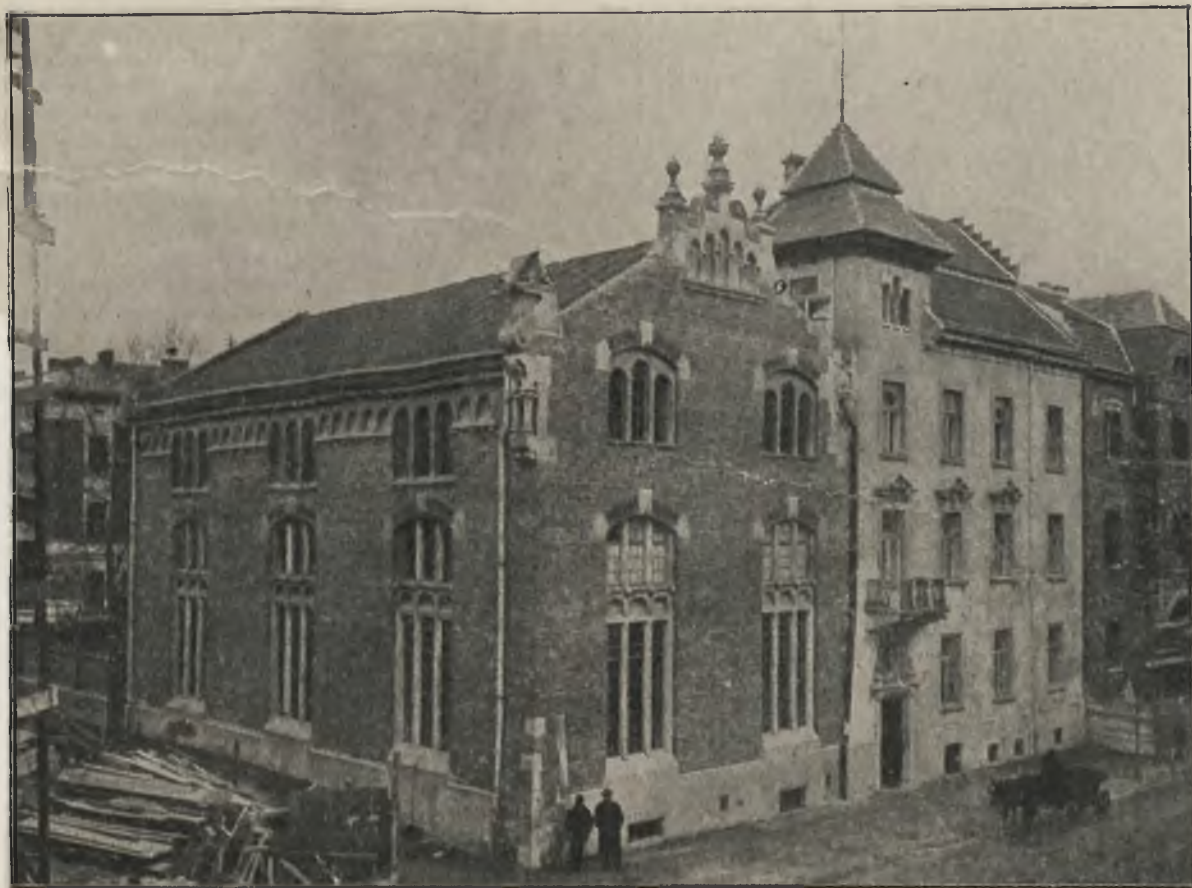
II. Poleca się Wydziałowi krajowemu, by w powyższej sprawie przeprowadził jak najspieszniej rokowania z c. k. Rządem, celem uregulowania łączącej się z nią kwestyi rozszerzenia rejonu akcyzowego i zmiany granic politycznych powiatów.

III. Na podstawie przeprowadzonych rokowań przedłoży Wydział krajowy na najbliższej sesji sejmowej projekt ustawy krajowej, regulującej sprawę połączenia wyż określonych gmin z król. stoł. m. Krakowem, względnie złoży Sejmowi sprawozdanie.

Tymczasem wybrała odnowiona wyborami Rada miasta w grudniu 1905 roku nową Komisję dla rozszerzenia granic Krakowa, w skład której prócz Prezydium miasta weszli Radcy m. Pp.: Dr. Bąkowski, Beringer, Dr. Bobilewicz, Daszyński, Dattner, Federowicz, prof. Dr. Fierich, Dr. Guńkiewicz, Judkiewicz, Kwiatkowski, Dr. Lępkowski, dyr. Sołtysik, Dr. Staniszewski i Uderski. Referat po radcy p. Grodyńskim, który został dyrektorem Magistratu, objął sekretarz Magistratu, naczelnik biura statystycznego, Dr. Rudolf Sikorski. Komisya dla rozszerzenia granic Krakowa, wybrała ze swego

Ulica w Nowej Wsi Narodowej.

Elektrownia miejska (podstacja).

łona subkomitet, któremu poleciła przeprowadzić dokładne studia nad stanem gmin sąsiednich i jeśli potrzeba dokonać oględzin na miejscu, a na tej podstawie przedłożyć pełnej Komisji wnioski, które gminy i obszary dworskie należałoby przyłączyć do Krakowa. Następnie poleciła Komisya subkomitetowi przeprowadzić ostateczne układy z gminami, które projektem przyłączenia miały być objęte. Do subkomitetu powyższego wybrano Radców m. Pp.: Beringera, Judkiewicza, Dr. Staniszewskiego i Uderskiego. Jeszcze w roku 1905 rozpoczęli delegaci Wydziału krajowego, Członek Wydziału krajowego poseł Dr. Józef Wereszczyński i sekretarz, a obecnie radca Wydziału krajowego, Bronisław Schworm rokowania z miastem Podgórzem, lecz te nie wydały pomyślnego rezultatu. Wybrany subkomitet przy współdziałaniu obu wiceprezydentów miasta Pp.: Michała Chylińskiego i Józefa Sarego pod przewodnictwem prezydenta miasta Dra Leo przystąpił niezwłocznie do pracy.

Stosunki gmin sąsiednich zostały dokładnie zbadać, gminy zwiedzone i ustalono, które z gmin sąsiednich i obszarów dworskich mają być objęte projektem przyłączenia. Następnie przystąpiono do ostatecznych układów z gminami sąsiednimi i obszarami dworskimi, oraz z obu Radami powiatowymi krakowską i wielicką. W pracy tej, dokonanej w drugiej połowie 1906 i na początku 1907 roku brali udział obaj powyżej wymienieni delegaci Wydziału krajowego; uczestniczyli oni w 32 posiedzeniach, których Komisya dla rozszerzenia granic Krakowa odbyła ogółem 57. Ze strony Magistratu brali udział w posiedzeniach dyrektor Magistratu p. Grodyński, radca i kierownik budownictwa miejskiego

Ulica w Łobzowie.

p. Świerzyński Stanisław, naczelnik administracji akcyzy radca Dr. Marcei Zawadzki, a w końcu oprócz referenta, jako protokolant, praktykant Magistratu Dr. Kazimierz Windakiewicz.

W czasie wykazanym zawarto ostateczne układy z gminami Ludwinów, Zakrzówek, Dębni, Półwsie Zwierzynieckie, Zwierzyniec, Czarna Wieś, Nowa Wieś, Łobzów, Krowodrza i Grzegórzki, oraz Dąbie, a następnie celem przyłączenia części dotyczących gmin z Prądnikiem Białym i z Prądnikiem Czerwonym. Oprócz tego zawarto układy z obszarami dworskimi Półwsie Zwierzynieckie, Zwierzyniec, Dębni, Zakrzówek, Kapelanka i Ludwinów. Nie doprowadziły do pożądanego rezultatu układy z obszarami dworskimi Łobzów, Olsza i Piaski i w zawieszeniu pozostała sprawa zawarcia umowy z obu Radami powiatowemi krakowską i wielicką. Umowy zawarte z gminami sąsiednimi oraz wybór gmin i obszarów dworskich, któreby do Krakowa przyłączyć należało, zatwierdziła naprzód Komisya dla rozszerzenia granic Krakowa w dniu 21 stycznia 1907 roku, a następnie z poprawkami i dodatkami połączone Sekcye Rady miasta: Ekonomiczna, Skarbowa i Prawnicza, oraz Komisye: Statutowa i Administracyjna w obecności Komisji dla rozszerzenia granic Krakowa w dniach 7, 12, 13 i 16 września 1907 r.

Wreszcie cały projekt przyłączenia gmin sąsiednich przedłożony został do zatwierdzenia Radzie miasta w dniu 19 września 1907 r., która w dniu tym następujące powzięła uchwały:

I. 1) Rada miasta przyjmuje przedłożony projekt rozszerzenia granic miasta Krakowa i uchwała

Aleja, prowadząca do Parku Jordana.

połączyć z temże miastem w jedną gminę miejscową pod wspólną nazwą: stołeczne królewskie miasto Kraków — następujące gminy względnie części z nich, oraz obszary dworskie, a mianowicie:

A) W krakowskim autonomicznym powiecie położone:

a) Gminy: Półwsie Zwierzynieckie, Zwierzyniec, Czarna Wieś z Kawiorami, Nowa Wieś Narodowa, Łobzów, Krowodrza, część gminy Prądnik Biały, po prawym brzegu potoku Sudoł, na której leży krakowski Zakład kontumacyjny, część gminy Prądnik Czerwony, leżącą po prawym brzegu Białuchy, a z przysiółka tejże gminy Olsza część aż po wał fortyfikacyjny; dalej całe gminy: Grzegórzki-Piaski i Dąbie z Beszczem i Głębniewem.

b) Obszary dworskie: Półwsie Zwierzynieckie i Zwierzyniec.

B) Następnie w wielickim autonomicznym powiecie położone:

a) Gminy: Ludwinów, Zakrzówek z Kapelanką i Dębni.

b) Obszary dworskie: Ludwinów, Zakrzówek, Kapelanka, Dębni.

2) Rada miasta zatwierdza układy, zawarte przez reprezentantów gminy miasta Kra-

Typy ludowe z gmin, przyłączonych do Krakowa.

kowa, z reprezentantami wyżej pod 1) wyszczególnionych gmin i obszarów dworskich, a objęte protokołami, wymienionymi w części II. niniejszego sprawozdania.

II. Rada miasta uznaje potrzebę przyłączenia do miasta Krakowa: miasta Podgórze i gminy Płaszów wraz z obszarem dworskim Płaszów oraz części obszarów dworskich Olsza i Piaski aż po rzekę Białuchę — wreszcie obszaru dworskiego Łobzów i upoważnia Prezydium miasta i Komisję dla rozszerzenia granic Krakowa do ponownego nawiązania rokowań z zarządami powyższych gmin i obszarów dworskich, celem zawarcia odpowiednich układów, względnie do podjęcia odpowiednich kroków, celem przyłączenia do Krakowa terytoriów trzech na końcu wymienionych obszarów dworskich specjalnym aktem ustawodawczym lub administracyjnym.

III. Rada miasta zatwierdza objęty III. częścią niniejszego sprawozdania projekt ustawy w sprawie rozszerzenia granic Krakowa.

IV. Rada miasta upoważnia Prezydenta miasta do podjęcia wszelkich czynności, potrzebnych dla przeprowadzenia sprawy przyłączenia do miasta Krakowa gmin i obszarów dworskich, pod I. wymienionych.

V. Rada miasta uchwała następujące rezolucje:

1) Wzywa się c. k. Rząd, ażeby wyjednał rozporządzenie lub ustawę państwową, postanawiającą, że astawa z dnia 10 sierpnia 1905 Nr. 133 D. p. p., normująca wysokość podatku domowo-czynszowego w Krakowie od

r. 1906 do r. 1920, nie będzie miała zastosowania do realności, znajdujących się na terytorium gmin i obszarów dworskich, do Krakowa przyłączyć się mających, że zatem wskutek tego przyłączenia dla realności powyższych stopa podatku domowo-czynszowego nie zostanie podwyższona.

Ustawa powyższa względnie rozporządzenie ma wejść w życie równocześnie z ustawą o przyłączeniu do miasta Krakowa w ustępie I. 1 wniosku wymienionych gmin i obszarów dworskich.

- 2) Wzywa się Prezydium miasta, aby w porozumieniu z Komisją statutową do 6 miesięcy przedłożyło Radzie miasta projekt reformy statutu miejskiego.
- 3) Wzywa się Prezydium miasta, aby wysłało petycję do c. k. Rządu o przyznanie gminie miasta Krakowa subwencji w wysokości 8 milionów na cele asanizacji miasta.
- 4) Wzywa się Prezydium miasta, aby wspólnie z komisją administracyjną wypracowało i przedstawiło Radzie miasta memoriał do c. k. Rządu o zniesienie rządowego podatku liniowego i przedłożyło równocześnie wnioski o zastąpienie dodatków gminnych do tegoż podatku innymi źródłami dochodu.

Przechodząc obecnie do przedstawienia dalszej ułki przyłączenia gmin sąsiednich do Krakowa, podnieść jeszcze głębokie zrozumienie ważności omawianej sprawy ze strony reprezentantów tychże gmin i obszarów dworskich, z których jedne, jak Dębniaki, Półwie Zwierzynieckie, Zwierzyniec, Czarna Wieś z Kawionkami, Zakrzówek, Nowa Wieś Narolowa, Łobzów i Prądnik Biały zaraz i bez wahania wypowiedziały się przy Krakowie, oświadczając z całym gotowcem do wszelkiej pracy i pełne zaufanie do przyszłej opieki ze strony miasta Krakowa, inne zaś, a przede wszystkim Krowodrza a za nią Grzegórzki-Piaski, nie tylko przyłączyły się do grona gmin poprzednio wymienionych, z którymi zszeregowały się w między czasie zgodnie Prądnik Czerwony, Ludwinów i Dąbie, ale dały i folgę uczuciom, wyrażając je we wstępie do swych uchwał.

I tak oświadczyła Rada gminna Krowodrzy w uchwale z dnia 27 czerwca 1906 r.:

„Rada gminna przed rozpoznaniem i omówieniem warunków przyłączenia gminy Krowodrza do miasta Krakowa, na wniosek radnego p. Roberta Stillera, oświadcza, iż przedłożenie, przedstawione przez naczelnika gminy, p. Adama Zbroję, do wiadomości przyjmując — ze względów patriotycznych, przejęta szczerą i niekłamną miłością dla wiekopomych zasług i sławnych czynów Grodu Wawelskiego stoł. król. miasta Krakowa, przyłączenie się do gminy miasta Krakowa uchwała, wyrażając nadzieję, że wspólne dalsze działania przez reprezentacje obu gmin mieć będą na oku i sercu dostateczną gwarancję i zabezpieczenie interesów dobra ogólnego ludności gminy Krowodrza“.

Gmina Grzegórzki-Piaski zaś, w uchwale z dnia 4 sierpnia 1906 r., oświadcza:

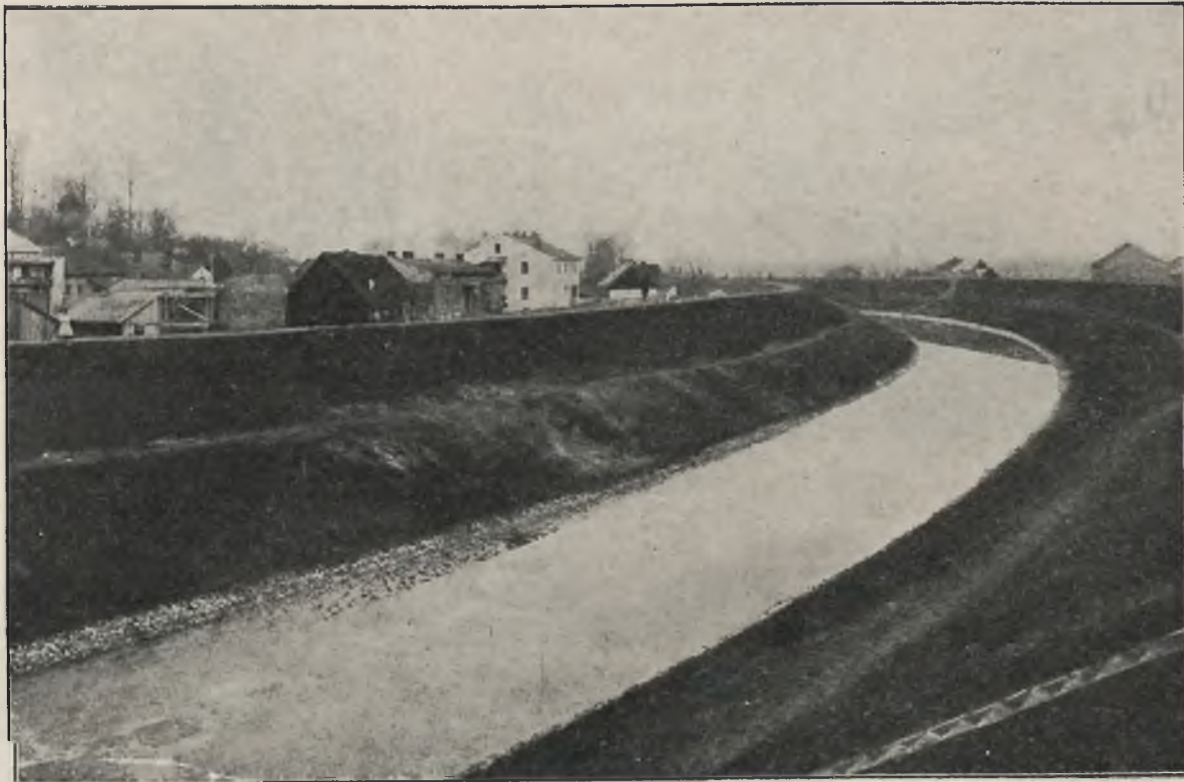
„Uznając historyczne tradycje, kulturowe stanowisko Krakowa, ceniąc wysoko jego znaczenie jako prastarej stolicy Polski, uznając i obecnie jego potęgę i historyczne posłannictwo w dziejach naszego narodu, a uważając jako nasz patriotyczny obowiązek przyczynienia się w każdym kierunku do pod-

niesienia jego potęgi, świetności i znaczenia, jako jedynego obecnie centrum wolnej Polski, drogiego sercu i myśli każdego Polaka — oświadczamy niniejszem imieniem gminy Grzegórzki, że w uznaniu właśnie naszego patriotycznego obowiązku, zgadzamy się w zasadzie na przyłączenie gminy Grzegórzki do stoł. król. miasta Krakowa“.

Nadmieniając w końcu, iż jeszcze w roku 1904 oświadczyły się odrazu przychylnie dla sprawy roz-

mieszkać, odłączyła z projektu przyłączenia gmin sąsiednich do Krakowa — gminy Dąbie i Ludwinów, odkładając ich przyłączenie do Krakowa na czas późniejszy. W dniu 3 listopada 1908 uchwalił Sejm krajowy rozszerzenie granic Krakowa według wniosków Komisji gminnej.

Sprawę powyższą traktowano w Sejmie na ogół z wielką życzliwością, większe przemowy na rzecz Krakowa wygłosili posłowie: hr. Stanisław Stadnicki,

Nowe koryto Rudawy.

szerzenia granic Krakowa: obszar dworski w Dębniakach hr. Lasockich, oraz obszar dworski w Kapelance p. Antoniego Jeżowskiego, podnieść w dalszym ciągu należy, że ostatnie układy z całą przychylnością i gotowością podpisały: obszary dworskie PP. Norbertanek w Półwsiu i w Zwierzyniu, oraz obszary dworskie w Ludwinowie i w Zakrzówku państwa Batków i współwłaścicieli.

Wydział krajowy jeszcze w roku 1907 wypracował sprawozdanie swoje dla Sejmu krajowego w sprawie rozszerzenia granic Krakowa, lecz gminna Komisja sejmowa nie zdołała ukończyć dotyczących prac przed ukończeniem sesji i cała sprawa przeciągała się z tego powodu do r. 1908. W tym roku objął w Komisji gminnej referat o Wielkim Krakowie poseł prof. Dr. Antoni Górski, który na podstawie powtórnego sprawozdania Wydziału krajowego wygotował obszernie sprawozdanie Komisji gminnej, odnosząc się do sprawy rozszerzenia granic Krakowa z wielką przychylnością. Komisja gminna sejmowa zatwierdziła wnioski Wydziału krajowego, który równocześnie opracował system odszkodowania przez miasto Kraków obu Rad powiatowych: krakowskiej i wielickiej za utracone przez wyłączenie z ich okręgu kilkunastu gmin i obszarów dworskich dochody z dodatków do podatków, lecz ze względu na to, aby uboga ludność miała jeszcze pewien czas gdzie tania

poseł ziem krakowskiej Ekscell. hr. Antoni Wodzicki, dalej poseł Battaglia, poseł miasta Podgórze Maryewski, a następnie posłowie Rutowski, Bojko, poseł m. Krakowa i prezydent miasta Dr. Leo. Dr. Wereszczyński, a w końcu i posłowie Czeż i Skotyszewski, broniąc zarazem interesów powiatu autonomicznego wielickiego. Uchwala Sejmu krajowego uzyskała Najwyższą Sankcję dopiero 13 listopada 1909 roku i ustawa o Wielkim Krakowie weszła w życie z dniem jej ogłoszenia w dzienniku ustaw krajowych, t. j. w dniu 30 listopada 1909 r. Przyczyną zwłoki w uzyskaniu dla uchwały sejmowej Najwyższej Sankcji była potrzeba uregulowania ze stanowiska katastralnego stosunków do kilku obszarów dworskich, których części wchodziły jako enklawy do terytorium Wielkiego Krakowa. Termin faktycznego przyłączenia gmin sąsiednich wyznaczyło c. k. Prezydium Namiestnictwa w porozumieniu z Wydziałem krajowym na dzień 1 kwietnia 1910 r.

Bezwzględnie po uchwale Sejmu krajowego z 3 listopada 1908 wniosła gmina Ludwinów prośbę do Sejmu krajowego o jej przyłączenie do Krakowa, motywując ją dobrem właścicieli realności, których interesa bez urzędzeń miejskich — ze względu na bezpośrednie położenie Ludwinowa między Wielkim Krakowem a Podgórzem — na wielki szwank byłyby narażone. Prośbę tę ponowiła gmina i obywa-

Stare koryto Rudawy z dawnym kanałem.

Nowe koryto Rudawy z nowym mostem.

Ulica Kościuski w Pótwsiu Zwierzynieckim.

tele z Ludwinowa z końcem roku przeszłego, a równocześnie wniosła petycję o przyłączenie do Krakowa gmina Dąbie. Obie petycje poparło Prezydium miasta Krakowa imieniem Rady miejskiej, a to stosownie do jej uchwał, pochodzących jeszcze z roku 1907, a w Sejmie objął referat dotyczący Ekscell. hr. Antoni Wodzicki, poseł ziemi krakowskiej, który przy poparciu Wydziału krajowego, posłów miasta Krakowa i posła Dra Józefa Wereszczyńskiego przeprowadził projekt przyłączenia do Krakowa gmin: Dąbie z przysiółkami Beszczem i Głębniowem i Ludwinów, oraz obszaru dworskiego Ludwinów — na sejmowej Komisji gminnej, a w dniu 16 lutego b. r. i na posiedzeniu Sejmu krajowego. Petycje swoje poparły deputacje, wysłane do Krakowa, z Ludwinowa i Dąbia.

W ten sposób, biorąc w rachubę i Dąbie oraz gminę obszar dworski Ludwinów, posiada obecnie Włocławek 33·70 klm. □ obszaru, około 4200 domów i 160.000 mieszkańców. Przypis podatków bezpośrednich wynosił w r. 1909 w gminach, do Krakowa przyłączonych, 165.000 K., a suma czynszu 1,062.247 K. Przyłączone do Krakowa gminy posiadają majątek oszacowany w przybliżeniu na 1,200.000 K., a w tem 246 morgów roli, łąk i pastwisk oraz gruntów budowlanych, a oprócz tego około 9 morgów nieużytków i 101 morgów dobra publicznego, jak dróg, wód, cmentarzy i t. p. Z innych przedmiotów majątkowych posiadają gminy przyłączone 8 budynków szkolnych, 2 rzeźnie i 3 domy czynszowe oraz 18 jatek, kramów itp. Długi gmin sąsiednich wynosiły w 1906 r. 258.170 K. Z gmin obecnie przyłączonych przybędzie do Rady miasta Krakowa 11 radców, tak że ilość członków Rady miejskiej wynosić będzie obecnie 83, a po przyłączeniu Dąbia i Ludwinowa 85.

Odbiór aktów gminnych we wsi Łobzowie. Na lewo sekretarz Magistratu krakowskiego Kubalski, obok b. naczelnik gminy w Łobzowie Fr. Buczak.

Okręg przyłączonych do Krakowa gmin sąsiednich posiada znaczną ilość większych i fabrycznych

Staniszewskiego, Dra Starzewskiego, Dra Tillesa, Uderskiego i Dra Wasunga.

Z przyłączonych do Krakowa terytoriów utworzyła Rada miasta na wniosek Komisji dla rozszerzenia granic Krakowa, Sekcji ekonomicznej i prawniczej Rady miasta, którym przewodniczył I. wiceprezydent miasta Dr. Henryk Szarski, nowe dzielnice w ten sposób, iż w zasadzie każda z przyłączonych gmin sąsiednich, łącznie z obszarem dworskim, noszącą tę samą nazwę, utworzyła osobną dzielnicę, pod tą samą, nieco tylko skróconą nazwą. Na tej zasadzie utworzy Ludwinów wraz z obszarem dworskim Ludwinów IX. dzielnicę miejską pod nazwą Ludwinów, X. dzielnicą jest obecnie Zakrzówek, XI. Dębniaki, XII. Pótwsiu, XIII. Zwierzyniec, XIV. Czarna Wieś, XV. Nowa Wieś, XVI. Łobzów, XVII. Krowodrza, do której wliczono również i przyłączoną do Krakowa część Prądnika Białego, XVIII. dzielnicę, obejmującą część Prądnika Czerwonego z Olszą nazwała Rada miasta Warszawskie, XIX. dzielnica zwię się Grzegórzki, a XX. dzielnicą będzie Dąbie.

W tej postaci, wzmocniony nowymi siłami, dąży od 1 kwietnia 1910 r. Kraków w przyszłość na służbę Bogu i Ojczyźnie!

R. S.

Motyw z Wawelu.

Święto Wielkiego Krakowa.

Ubiegłą niedzielę poświęcono w Krakowie na uroczyste uczczenie doniosłego faktu przyłączenia gmin podmiejskich. Wstępem niejako do obchodu było sobotnie posiedzenie rady miejskiej, na którym uchwalono w myśl wniosków prezydenta miasta, dra Lea, wydać książkę pamiątkową z opisem przebiegu całej sprawy Wielkiego Krakowa, odstąpić bezpłatnie grunt pod budowę kościoła dla ludności zamieszkującej prawy brzeg Wisły, zbudować dom ludowy, oraz wybić medal pamiątkowy.

Uroczystość właściwa w niedzielę wypadła bardzo udanie, do czego w niemałym stopniu przyczyniła się przepiękna, prawdziwie wiosenna pogoda. Dzień niedzielny wstał śliczny, ozłocony jasnymi promieniami słońca; firmament nie zasłonięty ani jedną chmurą, zapowiadał dzień wesoły, ciepły, radosny.

Mimo, że zapowiedziana na niedzielę uroczystość miała mieć charakter święta cichego, zamkniętego w ramach nabożeństwa i zebrania delegatów, już wczesnym rankiem zapanował wewnątrz miasta ruch ożywiony, świadczący, iż i szersze koła ludności miejskiej biorą udział w uczczeniu dnia pamiątkowego.

Nastroj ten poważny i uroczysty utrzymał się przez cały dzień, który minął zgodnie z programem. Udział zaś bardzo poważnych osobistości, które na

Targowica miejska.

Wesele krakowskie.

dzień ten przybyły do Krakowa ze wszystkich stron kraju, udział najwyższych dostojników państwowych i autonomicznych, mnóstwa posłów, przedstawicieli wielu instytucji oraz miast Galicji, nadał uroczystości niedzielnej charakter święta ogólnego, nie lokalnego.

Właściwa uroczystość zaczęła się w niedzielę przed południem solennem nabożeństwem w kościele Maryackim. Odprawił je ks. infułat Krzemieński w asyście. Świątynię wypełniła publiczność, miejsca w stalach zaś zajęli dygnitarze, wśród których byli: namiestnik dr. Bobrzyński, marszałek hr. Badeni, deputacya miasta Lwowa z wszystkimi członkami prezydium, rada miasta Krakowa, wielu posłów do rady państwa i sejmu, wśród pierwszych delegat Koła polskiego dr. Czaykowski, naczelnicy władz rządowych i autonomicznych, oraz przedstawiciele gmin, przyłączonych do Krakowa. Podczas nabożeństwa śpiewał chór towarzystwa muzycznego pod batutą dyrektora Nowowiejskiego.

Z kościoła Maryackiego udali się uczestnicy obchodu do sali w Starym teatrze. Na przystrojonem zielenią i dywanami podwyższeniu zajęli miejsca najwyżsi dygnitarze i delegaci, galeryę zajęli panie, a w części chór towarzystwa muzycznego. Chór ten rozpoczął uroczystość odśpiewaniem wspaniałej pieśni „niebiosą głoszą“.

Następnie zabrat głos prezydent miasta Krakowa dr. Leo i powitał zebranych w sali gości, przedstawił w ogólnych zarysach motywy, które radę miasta skłoniły do rozszerzenia granic Krakowa i przyłączenia szeregu gmin, przedstawił dalej przebieg prac nad tą sprawą, a piękną swą mową zakończył okrzykiem: „Niech żyje wielki, wspaniały Kraków, metropolia ziem polskich!“

Namiestnik dr. Bobrzyński wyraził imieniem rządu radość z powodu rozszerzenia Krakowa i nadzieję,

że nowa epoka w dziejach tego miasta będzie jeszcze świetniejsza. Zwrócił dalej namiestnik uwagę na wiele ciężkich zadań, jakie obecne gminę czekają,

zapewnił też, że wszelkie usiłowania gminy w tym kierunku najusilniej będzie popierał.

Z kolei złożył życzenia Wielkiemu Krakowowi marszałek hr. Badeni imieniem sejmu i wydziału krajowego, wskazując w dalszym ciągu swej mowy jako jedyną drogę rozwoju: rozumną, zdrową, zapobiegliwą, przewidującą i oszczędną administrację. Również marszałek zapewnił o życzliwości sejmu i wydziału krajowego wobec Krakowa i przyrzekł w każdym wypadku wydatną pomoc tych czynników.

Imieniem Koła polskiego przemawiał następnie jego wiceprezes, poseł dr. Czaykowski, imieniem miasta Lwowa prezydent Cimchciński, imieniem rady miasta Krakowa dr. Bandrowski, imieniem 30 miast galicyjskich burmistrz Przemyśla dr. Dołęcki, imieniem przyłączonych obszarów dworskich ks. kanonik Wądolny, imieniem gmin przyłączonych były wójt Krowodrzy Adam Zbroja, wreszcie p. R. Muranyi z Grzegórzek przemówił do prezydenta, wręczając mu kopertę z 10 000 kor., złożoną przez gminy przyłączone do Krakowa, a przeznaczoną na fundusz stypendyjny imienia dra Lea; z funduszu tego rozdawane będą stypendya synom mieszczan krakowskich, poświęcającym się rzemiosłu i handlowi.

Na zakończenie odśpiewał chór towarzystwa muzycznego pieśń „Ufajcie“.

Dalszym punktem programu uroczystości było śniadanie w sali towarzystwa Strzeleckiego, zastawione przez radę miejską dla gości, uczestniczących w uroczystości, członków rady miejskiej, a przede wszystkim dla przedstawicieli gmin przyłączonych. Wchodzących do sali witali u wejścia prezydent dr. Leo i obaj wiceprezydenci, jako gospodarze. Przy

Typy wiejskie z przyłączonych gmin.

stołach zasiadło około 400 osób, wśród których wywiązała się ożywiona pogawędka. W czasie śniadania wygłoszono kilka przemówień i toastów, których szereg rozpoczął wiceprezydent dr. Szarski, pijąc na cześć obywateli gmin przyłączonych i Wielkiego Krakowa.

Równocześnie odbyło się śniadanie w salonach prezydenta dra Lea. Tam zebrali się uczestnicy uroczystości zamiejscowi.

Zakończeniem dnia uroczystego był bankiet, u-

stnicy uroczystości porannej, nadto przybyli: prezes Akademii Umiejętności JE. Stanisław hr. Tarnowski, wiceprezes Koła polskiego Stapiński i generał komenderujący Steinsberg. W czasie uczy pierwszy toast wygłosił gospodarz miasta, prezydent dr. Leo, wznosząc na wstępie okrzyk na cześć cesarza a potem pijąc zdrowie namiestnika i marszałka. Odpowiedział marszałek hr. Badeni, wznosząc toast: Wielki Kraków, jego reprezentacja i prezydent miasta niech żyją!

Radca wydziału krajowego dr. Antoni Wereszczyński (X), zasłużony około sprawy Wielkiego Krakowa.

ządzony przez radę miasta w salach Starego teatru. Zjawili się tam prawie wszyscy wybitni ucze-

Posypały się potem jedno za drugim, przemówienia i toasty, wszystkie pełne pięknych i wzniosłych myśli. I tak radca dr. Nowak pił na cześć postów, których imieniem odpowiedział wiceprezes Koła polskiego dr. Czaykowski, wiceprezydent dr. Szarski wznosił toast na pomyślność i rozwój Lwowa, a hr. Wodzicki na cześć radcy dra Wereszczyńskiego, przypominając jego ogromne zasługi około sprawy Wielkiego Krakowa, w tym czasie, gdy był członkiem Wydziału krajowego i szefem departamentu gminnego. Ostatni toast „kochajmy się“, nadzwyczaj piękny pod względem formy i treści i wygłoszony z ogromną swadą, wznosił wiceprezydent Lwowa, dr. Rutowski.

Długo jeszcze po zakończeniu oficjalnej części bankietu pozostała większość zebranych w sali, zabawiając się swobodną i miłą rozmową.

Zarówno wieczór ten, jak cała uroczystość, pozostawiły wśród jej uczestników najlepsze wrażenie.

Brama Floryańska.

Pamiętka bohaterkiej walki o ziemię.

Niejako w przededniu wielkiej uroczystości z powodu rozszerzenia granic Krakowa, historycznej i duchowej stolicy narodu, zyskał ten podwawelski skarbiec pamiętek narodowych nową pamiętkę ciężkiej walki, jaką bracia nasi pod zaborem pruskim muszą staczać o każdą piędź ziemi. Pamiętna ustawa wywłaszczająca, uchwalona przez sejm pruski, mająca na celu wyrzucić odwiecznych mieszkańców ziem polskich z ich ojcowizny, nie odebrała otuchy i wiary w przyszłość Polakom pod zaborem pruskim, lecz owszem pobudziła ich do tem gorliwszej obrony każdego kawałka ziemi polskiej.

Lud polski zrozumiał, że wróg odwieczny chwytając się wszelkich środków, by zmieść z powierzchni tę 3 milionową rzeszę Polaków, zamieszkujących ziemie polskie, zagrabione przez Prusaków. Lud polski zrozumiał, jak ciężka walka go czeka i zdobył się w odpowiedzi na gwałty pruskie na bohaterką obronę, o której wieść lotem ptaka obiegła cały świat, budząc wszędzie podziw i szacunek i podnosząc na duchu tych, co już wątpić poczynali.

Jednym z tych był chłop bohater Drzymała, którego imię pozostanie na wieki na kartach dziejów i walki narodu o swą przyszłość. Wóz jego, zastępujący mu dom, którego władze pruskie nie pozwoliły mu zbudować, stał się niejako symbolem tej bohaterkiej obrony ojcowizny przez chłopów Polaków. Gdy dalsze szkany Prusaków zmusiły Drzymałę do porzucenia i tego wozu, jako obiektu mieszkalnego, wybitni obywatele poznańscy powzięli myśl,

Ks. prałat Lenkiewicz, jeden z delegatów rady m. Lwowa, oraz poseł dr. Petelenz pod gmachem Starego teatru.

by wóz Drzymały zakupić dla Muzeum Narodowego w Krakowie.

Dziś stoi ta pamiętka bohaterkiej obrony ojcowizny przez chłopów polskiego, w barbakanie historycznym w Krakowie i obok pomnika wielkiego pogromcy Krzyżactwa będzie on widomym znakiem nieskończenia się jeszcze tej wiekowej walki przeciw zalewowi germańskiemu.

C. k. Dyrekcja kolei państwowych ogłasza: „Z dniem 1 maja b. r. zaprowadza się na wszystkich szlakach c. k. kolei państwowych w Galicji i na Bukowinie nowy rozkład jazdy z następującymi ważniejszymi zmianami: Celem uniknięcia przepełnienia będą pociągi pospieszne Nr. 3 i 4 w czasie od 15 czerwca do 30 września b. r. kursowały w dwóch częściach jako pociągi 3, 103 i 4, 104 między Lwowem a Wiedniem. Istniejące ograniczenia co do używania III. klasy w pociągach pospiesznych Nr. 7 i 8 znoszą się, a zostaje jedynie tylko co do pociągu Nr. 8 i do szlaku

Lwów — Rzeszów, to ograniczenie, że III. klasą tym pociągami można jeździć wyłącznie na odległość 100 km. Przy pociągach Nr. 7 i 8 zaprowadza się wagon restauracyjny między Rzeszowem a Czerniowcami. Przy pociągu osobowym Nr. 11 zniesiono postój w Bierzanowie i Biadolinach, a zaprowadzono natomiast postoje przy pociągu Nr. 19 w Kłaju i Biadolinach. Pociąg osobowy Nr. 20 traci w Tarnowie połączenie do pociągu Nr. 618 w kierunku Orłowa, a pozostaje połączenie od pociągu Nr. 12. Pociąg osobowy Nr. 23, kursujący między Tarnowem i Rzeszowem, znosi się, a zaprowadza się natomiast na tym szlaku pociąg mieszany Nr. 73. Pociąg osobowy Nr. 24 będzie z Rzeszowa wcześniej odjeżdżał i będzie się można do niego z pociągu pospiesznego Nr. 4 zamiast w Rzeszowie, w Dębicy przesiadać. Pociąg osobowy Nr. 27, kursujący obecnie z Krakowa tylko do Tarnowa, przedłuża się aż po Rzeszów. Z tego powodu będzie ten pociąg z Krakowa wcześniej wyjeżdżał i uzyska w Tarnowie połączenie do pociągu Nr. 611 z Orłowa i pociągu Nr. 6.672 ze Szczucina. Zaprowadza się uowy pociąg osobowo-pocztowy Nr. 51 między Krakowem i Tarnowem z odjazdem z Krakowa o godz. 7:15 wieczór. Przy pociągu Nr. 464 z Wieliczki odpadnie przesiadanie w Bierzanowie do pociągu Nr. 16, gdyż pociąg Nr. 464 został przyspieszony i przyjeżdża do Krakowa przed pociągiem Nr. 16. Przy pociągu Nr. 611 zaprowadzono postój w Kamionce i Ptaszkowej, a przy pociągu Nr. 616 w Barcicach i w Wierchomli. Pociąg Nr. 1.211, który obecnie odjeżdża z Nowego Sącza przed pociągiem Nr. 611, będzie odjeżdżał za nim. Wskutek tego podróżni jadący pociągiem 1.211 od Suchy do stacji szlaku Stóże—Tarnów muszą się już w Nowym Sączu a nie, jak teraz, w Stróżach do pociągu Nr. 611 przesiadać. Pociąg Nr. 1.011 nie ma w Podgórzu-Bonarce połączenia do pociągu kolei obwodowej ku Zwierzyniowowi. Pociąg Nr. 1.126 będzie do

Prezydentum rady miasta Lwowa pod gmachem Starego teatr. W powozie wiceprezydent dr. T. Rutowski.

Suchy wcześniej przyjeżdżał, a podróżni jadący na kolej lokalną Sucha—Skawce—Siersza Wodna będą się przesiadali do pociągu Nr. 6.051 nie w Skawcach,

lecz w Suchej. Zakopiańskie pociągi pospieszne Nr. 1.201 i 1.202 otrzymały postój w Jordanowie.

Co do pomniejszych i szczegółowych zmian można

Uroczyste zebranie w sali Starego teatr. Na podniesieniu dygnitarze rządowi i autonomiczni.

Pamiętka bohaterkiej walki o ziemię: Wóz Drzymały na podwórzku barbakanu.

się poinformować ze ściennych rozkładów jazdy, wywieszonych we wszystkich stacjach i z kieszonkowego rozkładu jazdy, który nabyć można w miejskim biurze kolejowym w Krakowie, Rynek 34 i we wszystkich kasach osobowych. Ścienny rozkład jazdy można nabywać w głównej kasie c. k. Dyrekcji kolei państwowych w Krakowie za złożeniem, lub nadesłaniem 50 halerzy.

Z c. k. Dyrekcji kolei państwowych.
Solecki m. p.

Od wydawnictwa.

Numer niniejszy, wydany w ubiegłą niedzielę na papierze kredowym w kolorach, został w kilkuset egzemplarzach zakupiony przez Radę miejską i rozdany uczestnikom uroczystości bezpłatnie.

Pozostałe egzemplarze, przedstawiające się nadzwyczaj doskonale, można nabyć w Administracji pisma, po cenie Kor. 3.— za egzemplarz.

Rozwiązanie zagadek z Nr. 15.

Szarada: Myśliwy.

Zadanie na rozsypane litery: Każde zło w zarodzie łatwo można stłumić.

Zadanie do przedstawienia: W zdrowym ciele zdrowy duch.

Szarada: Szarada.

Rebus: W uroczym i walecznym kraju zostały ślady mordy i rożogi.

Łamigłówka:

Jar
osa
noc
sak
oko
koc
huk
éma
nos
cto
wąs
pas
kat
ski

Zadanie konikowe:

Król Jagiełło bił Krzyżaki
I pan Krupa chciał być taki,
Próżno trudzisz się nieboże
Krupa jagłą być nie może.

Figielek: Hajota.

Szarada: Kawalerya.

Logogryf: Pol Wincenty.

Dobre rozwiązania nadesłali Pp: O Górkowa Chyrów, J. Zubrzycki Taruń, S. Lindebaum Stanisławów, J. Piekarski Czernowce, W. Garan Lwów, M. Lemiszewska Kótomija, J. Sagnki Kraków, W. Marek Tomaszów, W. Ossowski Warszawa, A. Błinski Tarnopol, M. Planecka Kraków, F. Gebhardt Kraków, W. Ostrowski Warszawa, J. Świrski Sandomierz, K. Radoszewski Łódź, J. Lemanski Czernichów, M. Kryńska Warszawa, K. Kamocki Piotrków, M. Więckowski Częstochowa, F. Schmidt Kraków, B. Michalski Krosno, J. Ostaszewski Lwów, H. Galiński Rzeszów, J. Scholz Rozwadów, K. Bernatowicz Jasto, W. Liderski Kraków, J. Kinalski Miechów, J. Broż Kołbuszowa, J. Bernaciński Krosno, S. Janowski Tarnobrzeg, W. Romanski Janów, M. Szwgiarski Kraków, J. Nadel Lwów, M. Kalmowska Kalisz, W. Thun Płock, S. Krzyżanowski Kraków, J. Obst Łódź, K. Łopatkiewicz Kraków, M. Turek Rzeszów, B. Malnowski Krosno, J. Nowacki Rzeszów, K. Brzozowski Jaworów, J. Sępiń Gorlice, K. Wałęga Rzeszów, J. Niemiec Kraków, L. Harmata Przemysł, S. Korolewicz Warszawa, M. Kawecka Lwów, T. Tokarski Stanisławów, J. Bałicki Stanisławów, W. Nowacki Chmielów, S. Sęgnicka Kótomija, K. Fuchs Czernichów, K. Kaim Kraków, J. Badura Rozdzień, E. Michalec Kraków, S. Faszewski Baligród, S. Kowalówka Kraków, W. Kowalówka Kraków, E. Bogdańska Koropuż, H. Chodkiewicz Warszawa.

Nagrodę przez losowanie otrzymał p. J. Nadel, Lwów. Upraszamy o nadesłanie 35 hal. na kosztą polecanej przesyłki.

MAGAZYN KONFEKCYI DAMSKIEJ

Leona Grabowskiego

w Krakowie, Plac Maryacki L. 9
róg Rynku głównego

poleca bogaty wybór okryć damskich i kostyumów bluzek
strojnych i angielskich, Łoa strusich i rękawiczek.

Sprzedaż materiałów na metry.

WŁASNA PRACOWNIA.

Odpowiedzi Redakcyi.

W Pan W. L. Kraków: Prosimy.
 W Pan K. Gattmann, Kraków: Wynik konkursu o sto koron ogłosimy w pierwszym numerze w maju.
 W Pan S. Werstek, Warszawa: Umieścimy.
 W Pan Thiessen, Tostów: O ile nam wiadomo, rowery dźwigniowe systemu Łopatvńskiego nie są jeszcze tak rozpo-

wszechnione, aby je można było nabyć w Galicyi. Prawdopodobnie konstrukcyja ta da się zastosować i do damskich rowerów, a cena nie powinna być o wiele wyższą od zwykłej. Po dokładniejsze informacje radzimy się zwrócić do którego z galicyjskich składów rowerów.

Sanatoryum i Zakład Wodoleczniczy
 spec. chor. nerwowych
Dra KUPCZYKA
 Kraków, ulica Szujskiego 11.

NOWOŚĆ!!!

W TUTKACH CYGARETOWYCH POD NAZWĄ
„TEMIDA“
 poleca znana ze swych wyrobów fabryka
RUDOLFA HERLICZKI
 W KRAKOWIE.

Zdzisław Zdanowicz, Kraków

ulica Sławkowska L. 3. — Hotel Saski — Telefon 516.

Magazyn galanteryjny.
 Skład bielizny, kapeluszy,
 obuwia i przyborów do
 podróży.

Dyplom honorowy na wystawie w Krakowie w r. 1901.

W. SZNAJDROWICZ W KRAKOWIE

Rynek A-B, L. 45, I. p. (nad apteką pod „Białym Oriem“)
 Filia w Krynicy pod Zamkiem Nr. 234
 poleca Szanownej P. T. Publiczności

PELERYNY

ZAKOPIAŃSKIE i TYROLSKIE.
 damskie i męskie po kor. 13

oraz wielki **Serdaków** i wszelkich stroi
 wybór Zakopiańskich
 Zamówienia, reperacje skutecznie w jak najkrótszym czasie.

Na **BIUST** krem „Amorlin“
 Dra Lassinga, zupełnie wypróbowany i uznany środek do osiągnięcia pełnego i pięknego biustu. Trwały, pewny skutek. „Amorlin“ jest kilkakrotnie premiiowany. Ponadto przeglądać można u nas bardzo wiele pism uznania. Za nieszkodliwość „Amorlinu“ gwarantujemy. Do używania tylko zewnątrz, i w każdym wieku. Cena słoika ze sposobem użycia K 4.—. Podw. słoik z przynależnym do tego 1 kawalkiem mydła, wystarczający do osiągnięcia skutku K 7.—. Wysyłka dyskretna, za zaliczką lub w markach.

Frau. J. Frisch, Wien VIII. Tigergasse 38/V.

Płyty do gramofonów!

Najnowszo złącza, podwójne, duże po kor. 3.— i wyżej, 10 sztuk kor. 27.50.
Gramofony od Kor. 25.—
 POLECA
M. Hackel, fabryka gramofonów
 Lwów, Pasaż Mikołajski 4.
 Spis płyt franko. — Najkorzystniejsza zamiana starych płyt.

Uznane jako najlepsze Specjalności gumowe!

Nowości! „OLLA“ z marką gwarancyjną! Wyrób najlepszy! Za luzin Kor. 2.—, 3.—, 4.—, 5.—, 6.—.

Guma reform dla Panów:
 Za sztukę Kor. 2. Stale do użycia!

4 interesujące wzory za Kor. 1.— (w markach).
 Broszura z ilustr. cennikiem darmo.
 W zamkniętej kopercie za przesłaniem marki 20 hal.
N. S. Herzog, Wien 17/3, Hernalserstrasse 79.

Franciszek Niewczyk

Lwów, Chorążczyzna 1. 7.
 Pierwsza krajowa fabryka instrumentów smyczkowych i dętych. Odznaczona na wystawach światowych „najwyższymi“ nagrodami.

Poleca swoje wyroby po najniższ. cenach. Cenniki franco.

Wszelkie żurnale MÓD

francuskie, angielskie i wiedeńskie
 szczególnie **FAVORIT** na wiosnę i lato 1910 r.
 żurnal sezonowy zawierający około 1000 modeli, — Cena 1 korona, z przesyłką 1 kor. 35 hal. jakoteż

GOTOWE KROJE

na suknie, kostyummy, żakiety, spodnice, szlafroki, matynki, bieliznę damską i męską, rękawy, ubiory dla dzieci itd. oraz manekiny na wszelkie miary poleca

M. Landau, Kraków, ul. Mikołajska 7.
 Dla prenumerat. w Krakowie dostawa do domu bezpłatna.

Mydło z mleka liliowego z konikiem drewnianym

oryginat

wszystkich w handlu znaczących się leśnicznych mydeł a mleka liliowego
 wytwarza delikatną, miękką skórę i czystą pleć bez piegów
 Roczna sprzedaż na miliony sztuk! Codziennie pisma uznania!
 3 nagrody państwowe i 10 złotych i srebrnych medali!
 Uwaga! Dokładnie na nazwę i znak ochronny Steckenpferd!
 Do nab. po 30 hal. w aptekach, składach spożywczych, perfum. i lodziarniach handlowych.
 Jedyni Fabrykanci: Bergmann & Co. Tetschen 2/2 (Dresden - Zuzich)

Perfumy, mydła i pudry

krajowe, warszawskie, francuskie i angielskie.

Mydła violette de Nice „Nr. 810“ 1 karton 3 sztuk Kor. 180.
 MYDŁA przetłuszczone Malinowskiego.

Przybory toaletowe!!! Szczotki, Grzebienie, Lustra i inne przybory toaletowe.

Rurki do włosów
Maszynki spirytusowe
Gąbki toaletowe
Maszynki do masowania ciała.
Aparaty „Zaza“ do upiększania twarzy.

Wanny i miednice gumowe.
 Aparaty do upiększania twarzy
Schampo-Tarool do mycia głowy i przeciw łupieżowi.

Reim i Ska, Kraków

Rynek 37, Linia A-B.

polecają najtaniej

KULE i KRĘGLE

z drzewa Li-gnum Sanctum

LAWN-TENNIS! RAKIETY, PIŁKI

Siatki
Piłki nożne
Hustawki ogrodowe

Buciki do tennisu
Krokiety
 Przyrządy gimnastyczne ogrodowe

Przybory do rybolowstw.

Przyjmuje się rakiety do naprawy.

MAGAZYN HENRYKA SCHWARZA

Telegramy: HASCHWARZ KRAKÓW.

KRAKÓW, GRODZKA 13

NR. TELEFONU 43.

CZEK POCZTOWEJ KASY OSZCZĘDNOŚCI NR. 800.803.

Gotowe
okrycia,
paltoty,
kostyummy,
bluzki,
halki.

Wełny
i jedwabie
na suknie
i bluzki.
Kapelusze
sportowe
i rękawiczki.

Własne pracownie.

Własne pracownie.

KRAKÓW
Floryańska
L. 45.

Telefon 466

Adres telegraficzny:
Michalik Cukiernia Kraków

Rok założenia 1895.

Rachunek poczt. K. O. W.
Nr. 64.203.

Rach. Banku Wiedeńskiego.

JAN MICHALIK

CUKIERNIA LWOWSKA

KRAJOWA FABRYKA CZEKOLADY TABLICZKOWEJ,
CUKRÓW DESEROWYCH I CZEKOLADEK WARSZAWSKICH.

Odnaczona za swoje wyroby tak w kraju jak i na
wystawach światowych najwyższymi nagrodami.

Poleca: Czekoladki i pomadki, owoce kandyzowane za 1/2 klg. K 2.40
w kartonie ozd. Same czekoladki K 3.—. Kakaó w proszku za 1 klg.
K 5.—. Czekolady proszkowa waniliowa 1 klg. K 3.20. Różne gatunki
czekolad tabliczkowej. Nowość: Biała i Pistacyowa.

DOBOROWE TORTY POCZĄWSZY OD KOR. 4 WZWYŻ.

Szczegółowe cenniki wysyła się darmo i oplatnie.
Zamówienia z prowincji uskutecznią się odwrotnie.

30 LAT TEMU

BO W R. 1880, ZAŁOŻONA W SKROMNYCH ROZMIARACH FABRYKA GILZ
(TUTEK)

M. Paschalskiego w Radomiu

DOBROCIĄ TOWARU, AKURATNOŚCIĄ
ZJEDNYWAŁA STOPNIOWO ZWOLEN-
NIKÓW W KRAJU, A Z BIEGIEM CZASU
OGROMNIE ROZSZERZYŁA SWĄ DZIA-
ŁALNOŚĆ.

OBECNIE, SKROMNA TA ONGIŚ FABRYCZKA,
ZALICZA SIĘ DO NAJPOWAŻNIEJSZYCH E-
LEKTRYCZNYCH FABRYK W KRÓLESTWIE
POLSKIM I POSIADA:

FILIĘ FABRYKI w KRAKOWIE,

REPREZENTACYE: W BELGII, SZWAJCARYI,
FRANCYI, TURCYI, CZE-
CHACH i t. d., i t. d.

Bazar krajowy w Krakowie

Rynek główny
L. 20
(róg Brackiej)

Kilimy, Serdaki futrzane
== Koce i derki na konie. ==

ZAKŁAD POGRZEBOWY JANA WOLNEGO

Telefon 331.

KRAKÓW, ulica św. Tomasza L! 4.

Telefon 331.

GRAMOFON TOW. AKCYJNEGO LONDYN.

LWÓW Jeneralny zastępca dla Galicyi, Bukowiny i Śląska KRAKÓW
Sykstuska 2, **JÓZEF WEKSLER** Grodzka 71.
Tel. 2033/II. Telefon 641.

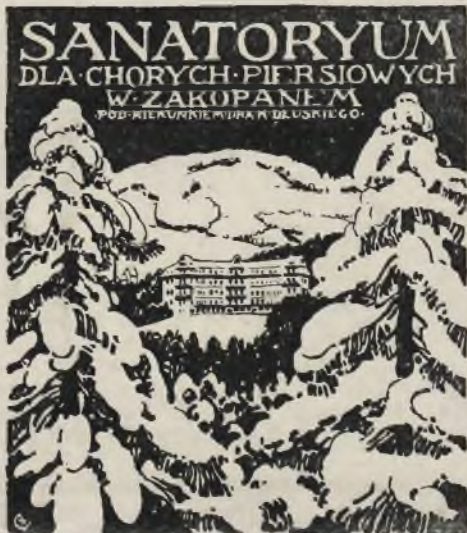
poleca swój bogato wyposażony skład prawdziwych gramofonów i płyt z piszącym aniołkiem. — Dlaczego prawdziwy gramofon z piszącym aniołkiem wszędzie jest lubiany mimo, że istnieje wiele naśladownictw pod różnymi mianami

- Bo oryg. Gramofon z piszącym aniołkiem trwa wiecznie i nigdy się nie psuje,
- Bo publiczność kupiwszy raz bezwartościowy aparat, nabywa później oryg. Gramofon, jako jedynie doskonały w swoim rodzaju i poleca go dalej znajomym,
- Bo oryg. Gramofon z piszącym aniołkiem gra bez szmeru, wyraźnie i przyjemnie,
- Bo oryg. Gramofon z piszącym aniołkiem gra zapomocą igły i bez igły,
- Bo prawdziwe płyty z piszącym aniołkiem mają zdjęcia we wszystkich językach i w największym wyborze pierwszorzędnych artystów w świecie,
- Bo prawdziwe płyty z piszącym aniołkiem nie chareczą i można na nich i 1000 razy grać.

Aparat koncertowy i 10 płyt kosztuje kor. 60.—,
Naprawy i przeróbki z patefonów na gramofony we własnym warsztacie policza się jak najtaniej.

☉ Katalogi wysyłam darmo i oplatnie. ☉

Dla Pań! Przez stałe używanie kremu **Simon** (Crème Simon de Paris) i mydła à la Crème Simon przy codziennej toalecie panie mają pewność, że zatrzymają na zawsze powab piękności i świeżości. Dające się użyć w każdej porze roku i w każdym klimacie, te dwa wyborne przetwory wybielają skórę i nadają jej miękkość, elastyczność i nieporównaną delikatność, a równocześnie rozpościerają wspaniały zapach.

SANATORYUM
DLA CHORYCH PIERSIOWYCH
W ZAKOPANEM
POD KIERUNKIEM P. DR. BŁUSZCZAKA

Tak a nie inaczej
leży
GORSSET
nabyty w moim „Atelier“ w którym najokazalsze
MODELE
bądźto na miarę, bądź też gotowe, w wielkim wyborze po cenach najniższych znaleźć można.
Gorsety na miarę wykonywa się dokładnie podług budowy ciała. Pięknie ilustrowane cenniki wysyła się darmo i oplatnie.

Przy zakładaniu gorssetów do wyboru na prowincję, dokąd wysyłam przeżytki opłacone, nprzyszan o podanie objętości piersi, mierzonej przez suknie.

HERMAN PIESEL
specjalista gorssetów
Kraków, ul. Grodzka 4.
Filia: Lwów, Jagiellońska 1. 7.

Lekarz: Tak mój panie, skoro chcesz być bezwarunkowo zabezpieczonym, kup sobie „OLLA“ najnowszą higieniczną specjalność gumową gdyż „OLLA“, jak wyniki dzisiejszej nauki stwierdziły, jest najlepszym środkiem higienicznym ze wszystkich dziś istniejących, wypróbowanym, przez lekarzy poleconym. — Dwuletnia gwarancja dla każdej sztuki.

Pan: Ależ konsultarzu, gdzie mogę nabyć „OLLA“?
Lekarz: W każdej aptece i w każdej lepszej drogueryi dostaniesz pan tuż „OLLA“ w czterech cenach po koron 4—, 6—, 8— i 10—. Gdyby gdzieś „OLLA“ nie było na składzie lub zalecono inną markę należy odmówić.

- Należy Pan atoli, aby dostawca Pański dał Państwu „OLLE“ i nie daj się Pan zbyć jakimsi mniej wartościowym naśladowstwem, które za tę samą cenę co „OLLA“ bywa polecanem przez więcej jak 2000 lekarzy. Jeżeli aptekarz lub drogueryista nie posiada w swym interesie „OLLE“, to zwróć się Pan natychmiast wprost do głównego składu

„OLLA“ Fabryka higienicznych artykułów gumowych
Wiedeń, I/309 Praterstrasse 57

a my Państwu natychmiast świeży i doborowy materiał ewent. wolny od opłaty nadesłamy. Wskutek spec. naszych zabiegów, otrzymuje „OLLA“ idealną delikatność i trwałość, jakiej żaden fabrykat nawet w przybliżeniu dotąd nie osiągnął.

- Cenniki, pouczenia i źródła nabycia gratis.
- Między innymi można nabyć „OLLE“ we Lwowie: w aptekach P. Mikolascha, J. Beisera, Ad. Aschkenazego, N. Dobrzańskiego, F. Dewochnyego, J. Piepes-Poratynskiego, Ant. Ehrbara, w drogueryach: Jak. Rechenha, Ign. Schrenzla, H. Grünspanna, Al. Hübnera, A. Beneoka.
- W Krakowie w aptekach: M. Pronia, K. Wiszniewskiego, N. Gralewskiego, w drogueryach: R. Drobniera, Reima i Ski, Zopota i Ski, J. Linka, A. Paehuckiego, J. Wisniewskiego w Bochni: u J. Mielnika; w Brodach: u L. Kallira; w Jarosławiu: J. Wyszatyckiego, V. Brillanta; w Stanisławowie: M. Bibringa; w Kołomyi: E. Stenzla; w Tarnopolu: A. Krzyżanowskiego, Dr. Franzosa, O. Hellw; w Tarnowie: J. Niesiołowskiego, W. Bracha; [manna]; w Przemyślu: M. Schwarzera i F. Wojciechowskiego etc.

Dlaczego nie chcesz być zdrowym?!
Należy abyś Pan przeczytał
Jastrzębowskiego. Precz z mięsożerstwem
Cena 9 koron.
Kupisz Pan w każdej księgarni.

Singera **„66“** **Singera**
najnowsza i najznakomitsza maszyna do szycia
maszyna do szycia
maszyn do szycia
maszyn do szycia

SINGER Co. Tow. Akc. MASZYN DO SZYCIA
Kraków, ul. Szpitalna L. 40.

Ludwik Kowalski
Kraków, Sukiennice L. 18
od strony ul. Szwedzkiej.
Skład zegarków złotych, srebrnych, stalowych i niklowych z pierwszorzęd. fabryk, z poręczeniem trzech letnim.
Przyjmuje wszelkie samiany.
ZEGARY PENDULOWE I BUDZIKI.
Zamówienia z prowincji skutecznie odwrotnie. — Posiada na składzie wszelkie biżuterie w złocie i srebrze. Wyroby patriotyczne. — Łańcuszki złote, srebrne, double amer. i nielowe. — Reparatywy wykonuje sumiennie w oznaczonym terminie z rocznym poręczeniem.

Fabryka lalek, przy Klinika, Kraków, Wolska 1
wysyła za zaliczką odwrotnie każde zamówienie.

Lalki z włosami do czesania naszego wyrobu są marzeniem wszystkich dziewcząt

Wtlek. etn. 25 32 35 37 40 43 47 51 56 59 65 1 1 1 p
Cena Kor. 1-70 2-40 3-20 3-80 5.- 6.- 7-70 8-70 10.- 12.- 16.-

RESTAURACJA TEATRALNA
E. KWIECIŃSKIEGO
w Krakowie, przy ul. Szpitalnej L. 19

Obiady smaczne na świeżym mięsie **z 3-ech dań po 1 Kor.** Codzieln. Koncert orkiestry salonowej.
Zborny punkt dla przejezdnych.

Bluzy, Halki, Czapki sportowe, Woale gazowe, Welonki, Szale jedwabne i koronkowe, Rękawiczki, Pióra strusie, Żaboty, Krawaty, Kołnierze, Hafty szwajcarskie, Koronki, Wstążki, Paski, Pończochy, Materye jedwabne, Krepiny, Aplikacje, Tiule na bluzy. Taśmy, guziki oraz przybory do szycia domowego. Perfumy i Mydła. © Ceny niskie bez konkurencji. © Zamówienia listowne odwrotne. © Uwaga: W niedziele i święta magazyn zamknięty.

Zygmunt Ślimakowski
Kraków, Linia A-B. obok głównej Trafiki.

Lalki Zabawki, Konie na biegunach, Gry towarzyskie

poleca w wielkim wyborze

C. SZCZURKOWSKI 2
W KRAKOWIE, ULICA GRODZKA L.

Najnowszą zabawkę do układania p. t.

Grunwald

opracowanie i tekst Ant. Mikulskiego, prześliczny wiersz M. Konopnickiej obrazki artystycznie mal. A. SETKOWICZA.

otrzymała na skład główny firma:

Stefan Porębski, Kraków, Rynek 32. B-C.

Wszędzie do nabycia po Koron 2-50.

Sanatorium Wildbad

uzdrowisko w Tobelbad, Styrya kuracye fiz. dyetetyczne, źródła gorące.

Profesor Dr. von Düring
b. profesor uniwersytetu w Kiel, dotychczasowy kierownik sanatorium Lahmanna.

Objaśnień udziela:
Dyrekcya lecznicy w Tobelbad
Otwarcie 1-go Maja
Kuracye letnie i zimowe

Ceny bezwzględnie jednolite jak w sanatorium Lahmanna.

EVOE um schön zu sein.

Wielkie wrażenie wywołuje w kołach lekarskich wynalazek **Wschodniej wody na porost włosów „EVOE“**

Evoe działa w ten sposób na cebulki włosów, że bezwarunkowo w przeciągu dni 8 o ile to tylko możliwe, wywołuje nowy porost włosów i brody. Łupież, łuszczenie się skóry i wypadanie włosów znikają, pod gwarancją. Evoe czyni każdy włos gęstym i długim. Evoe przywraca siwym włosom ich pierwotny kolor. Cena jednej wielkiej flaszki Evoe wystarczającej na parę miesięcy K 5.—, 3 flaszki K 12.—. Celem osiągnięcia białej, gładkiej i delikatnej cery, wolnej od węgry, przyszczy i piegów należy używać następujących, bezwarunkowo nieszkodliwych preparatów: Evoe mydło 24 sztuk K 1.—, Evoe krem słoiczek K 2.— i 4.—, Evoe puder (biały, różowy, kremowy) za pudełko K 2.— i 4.—. Wysyłka za zaliczką lub poprzedniemi nadesłaniem należytości przez **JAGUES BALOG** Wien 1/504 Franz Josefa Quai 19

Wyłączna sprzedaż na Kraków i okolice: Apteka „pod Gwiazdą“ Konstantego Wiszniewskiego Kraków, ul. Floryjańska.

Wielkie mody

na kostyminy damskie i suknie są: jedno barwne materye Panama, angielskie melé, krepy, jedwabne popeliny, jednokolorowe i deseniowe woale, jak również płótna na suknie w rypsie, otomanie i panama i przepięknie deseniowane batysty i zefiry.

Niech żadna z Pań nie zaniedba zażądać przed zakupem potrzebnych na sezon wiosenny i letni, naszej bogato skompletowanej

kollekcji wzorów materyi jak również wspaniałych **illustrow. żurnali mód**

Przesyłka nastąpi **bezpłatnie i opłaconą.**

Wybór, jakość i taniość bez konkurencji

Grand Magasin „Au prix fixe“
Wien I., Graben 15/5.
Kammer & Schlesinger, Wejście: Habsburgergasse 1.

Do Ameryki i Kanady

przeprawia najlepiej

Linia Kunard we Lwowie, ul. Gródecka 99.

Cena przeprawy okrętem 180 Koron. — Uważajcie na Nr. 99.

Odjazd z portu w Tryeście: Pannonia: 3 maja 1910.
Ultonia: 17 maja 1910, Carpathia: 7 czerwca 1910.
Z Liverpoolu: Lusitania: (największy i najwspanialszy parowiec świata) dnia 7, 5, 28 5, 18 6 1910. Maurytania: dnia 30 4, 21, 5, 11 6 1910.

Szkodliwość nikotyny usunięta.

WP. Mr. W. BELDOWSKI w Krakowie.

Z przyjemnością donoszę W Panu, że od czasu, jak używam Pańskiej waty „Salvesol“ w cygarniczkach szklanych, nie doznaję przykrych objawów, które mi dokuczały skutkiem palenia tytoniu. Wobec tego upraszam o nadesłanie mi za pobraniem pocztowem itd.

Lwów, 2 maja 1908. Z wysokim poważaniem
Prof. Dr. Antoni Mars.

O dobroci i doniosłym znaczeniu preparatu „Salvesol“, świadczą najlepiej rozpoznane

Tutki cygaretowe ze „Salvesolem“.

Oryginalny pakiecik „Waty Salvesol“ wystarcza na 200 do 300 papierosów lub cygar.

1.000 tutek „ze Salvesolem“ K 2-80
Pakiecik waty „Salvesol“ 30 lub 60 hal.
10 Cygarniczek szklanych 1 kor. 20 hal.

Wyroby te poleca: Zakład przemysłowy wyrobów papierowych „Noris“
Mr. W. Beldowski, Kraków.

Za okno wyrzucone są

często pieniądze, wydane za pierze i gotowe pierzyny, jeśli nie zwróci się Pan do właściwego źródła nabycia. Właśnie przy zakupie pierza trzeba bardzo być ostrożnym i zwracać się tylko do pierwszorzędnej firmy w tym dziale; polecamy tutaj pierwszorzędnej sławy Dr. S. Benisch, Deschenitz

S. Benisch, Deschenitz
Nr. 757 Czechy.

którego usilnem staraniem jest obsłużyć każdego jak najrzetelniej i najtaniej i temsamem każdego kupującego najzupełniej zadowolnić.

Lecznica lekarsko-kosmetyczna

Dra LUSTRA

KRAKÓW, UL. FLORYJAŃSKA 37

LECZY SIĘ CHOROBY I WADY URODY SKÓRY TWARZY, TUDZIEŻ WŁOSÓW.

Zapobiega się wypadaniu włosów.

Znamiona, brodawki, kurzawki i t. p. twory skóry usuwa się radykalnie metodą bezkrwawą i niebolesną.

Udziela się informacji w kierunku dodatniego działania, względnie szkodliwości kosmetyków, na podstawie własnych analiz chemicznych.

Magazyn POD Franciszek Martin
FIRMA
Kraków, Rynek główny L. 6 (szara kamienica)

Poleca bieliznę damską i męską płócienną i szyrtyngową oraz ciepłą prof. Dra Jägera. Ręczniki, chustki do nosa białe i kolorowe, płótna krajowe szyrtyngi i dymki, oraz kompletne Towar doborowy! — **wyprawy ślubne.** — Ceny niskie!
W niedziele i święta magazyn zamknięty.

Pierwszorzędna Pracownia **SUKIEN MĘSKICH** właściciel firmy: **Gabryel Grabowski**

Leona Grabowskiego w Krakowie, ulica Szpitalna L. 36. **Telefon Nr. 561.**

Materyały i krój angielski Wykończenie artystyczne.

„AUTO“

Kraków, plac Szczepański L. 2 **Telefon Nr. 107**

Wylączne zastępstwo na Galicyę Aust. Daimler'a wszelkie przybory automobilowe. — Pneumatyki, Benzyna, Oliwa, fabryczny skład angielskich przyborów sportowych. — Tennis, Piłka nożna, Hokej, Golf. — Sport turystyczny letni i zimowy.

Galic. Auto Garage Ska z ogran. odpow.

Oficjalna Garage Galicyjskiego Klubu Automobilowego. Pierwszy a najlepszy fachowy warsztat reperacyjny wykonuje takowe pod gwarancją. Przyjmuje garagowanie wozów
Kraków, Smoleńsk L. 29.

Rok założenia 1900 **PIERWSZORZĘDNY** Rok założenia 1900

ZAKŁAD KRAWIECKI

NA ZAMÓWIENIA

Jedyny skład ubrań gotowych wyrobu krajowego.

Kraków ul. Floryańska 7, tuż przy Rynku
Filia: Lwów, pl. Halicki 7 (gdzie Cent. Kawiarnia)

Związek katolic. krawców

Stowarzyszenie zarejestrowane z ograniczoną poręką.

Nie gadaj Pan z łaski swej głupstw,

Bóg wie, co Pan sobie dał narzucić jako „Sodeńskie“! Prawdziwe Faya, w których znajdują wszystkie skuteczne składniki Sodeńskich źródeł leczniczych, nigdy nie zawodzą tego, kto używa ich przeciw bólowi gardła, kaszlowi, chrypcy, zapłaceniu, katarowi oskrzeli i t. d. Trzeba tylko zawsze żądać Faya prawdziwych Sodeńskich pastylek mineralnych, których pudełko kosztuje kor. 1-25 i których dostanie w każdym sklepie z tego działu. Jeneralne zastępstwo na Austro-Węgry: W. Th. Guntzert c. i k. nadworny dostawca, Wien IV/1, Grosse Neugasse 17.

Zakład artyst.-kamieniarski i budowlany
Józefa Kuleszy
naprzeciw cmentarza w Krakowie
Telefon 759.

posiada wielki wybór gotowych pomników z piaskowca, granitu i marmuru. Podejmuje się wykonania grobowców w miejscu i na prowincyi.

Prospekta i katalogi darmo i egzemplarz

Reparaty od Kor. 45 — poręczamy

Dwustronne płyty Pathé niebywalej trwałości po Kor. 4-50 i Kor. 2-50

Dwustronne płyty Pathé niebywalej trwałości po Kor. 4-50 i Kor. 2-50

Ogromny repertuar nowych zdjęć

w Galicyi poczynionych

PATHÉ FRERES, PARYŻ. ** FILIA: WIEDENŃ L, GRABEN 15.
Wylączne zastępstwo na zach. Galicyę: S. Grudziński T. Berger, Kraków, ul. Szewska 10.

STRZELBY

Jednolufki . . . od Kor. 26-
Dubeltówki . . . " " 35-
Floberty . . . " " 8-50
Pistolety . . . " " 2-
Rewolwery . . . " " 5-
Naprawy możliwie najtaniej.
Bogato ilustrowany Cennik darmo i oplatnie.

F. DUŠEK

fabryka broni
w Opočno Nr. 485.
a. d. Staatsbahn, Czechy.

Męski anker remontoir z portret. Kosciuszki, Mickiewicza lub z godłem polskiem bardzo dobrze idący na min. wyregulowany K 3-90

Na żądanie wysyłam darmo i oplatnie katalog ilust. zegarów, zegarków, wyrobów jubilerskich, chinok, srebra, przyborów, narzędzi zegarmistrzowskich i towarów muzycznych

F. Pamm, Kraków, ul. Zielona Nr. 3-100.

Tanie czeskie PIERZE

5 kilo: nowego darte-go K 9-60. lepszego K 12, białego darte-go miękkiego jak puch

K 18 i 24, śnieżno białego darte-go miękk. jak puch K 30 i 36. Wysyłka franko za zaliczką, zamiana i zwrot oplatnie dozwolony
Benedykt Sachsel, Lobos N. 265 obok Pilzna, Czechy.

Najlepsza i najtańsza **366 obiadów**

Książka kucharska

Znakomita kuchnia krakowska

zawierająca praktycznie wypróbowane przepisy do przyrządzania smacznych i zdrowych potraw, ciast i t. d. dla oszczędnych gospodarstw p. M. Gruszeckiej (przeszło 650 przepisów) poleca

księgarnia nakładowa Fab. Himmelblaua w Krakowie, ul. św. Tomasza 16, w Warszawie:

Cena w oprawie 2 K.

Księgarnia Peweczna, ulica Marszałkowska.

5000 marek nagrody

dla nie mających brody i łysych. Brodę i włosy można rzeczywiście w przeciągu 8 dni wywołać przez użycie prawdziwego duńskiego „Balsamu Mos“ Młodzi i starzy panowie i panie używają jedynie „Balsamu Mos“ do uzyskania brody, brwi i włosów, bo zostało udowodnionem, że „Balsam Mos“ jest jedynym środkiem współczesnej nauki, który, w ciągu 8 do 14 dni tak dalece działa na cebulki włosowe, że włosy zaraz rósć zaczynają. Jeżeli to nie jest prawdą, to zapłacimy 5000 marek gotówką każdemu nie mającemu brody, łysemu, albo mającemu rzadkie włosy który używał Balsamu Mos przez sześć tygodni bez skutku. P. S. Jesteśmy jedyną firmą, która daje

tego rodzaju gwarancję. Posiadamy liczne polecenia lekarzy, opinii i uznania. Przed naśladowaniem energicznie się ostrzegamy. Wiecej prób, dokonanych przezemnie na pańskim „Balsamie Mos“ mogą państwa denieć, że jestem zeń nadzwyczaj zadowolony. Już po ośmiu dniach okazał się znaczny porost włosów, a pomimo, że włosy były jasne i miękkie, były jednak bardzo silne. Po dwóch tygodniach broda zaczęła powoli przybierać swój naturalny kolor i dopiero wtedy rzuciło się w oczy nadzwyczaj dodatnie działanie pańskiego balsamu. Dziękując najprzejmiej pozostaję z szacunkiem I. C. Dr Tverg Kopenhaga Pakiet „Balsamu Mos“ 5 guldénów. Opakow. dyskretne. Przesyłka się za poprzedn. nadesłaniem należytości albo za zaliczką. Proszę adresować do największego specjalnego sklepu na świecie:

Mos Magazinet, Kopenhaga 372 (Dania).

Pocztówki należy frankować marką 10-haleraową, listy marką 25-haleraową.

ELEKTRYCZNOŚĆ

WAĆLAW NAGÓRSKI i SKA KOMANDYTOWA

Lwów, ulica Trzeciego Maja L. 15

Nr. telefonu 1334.

Centralny skład elektryczny na Galicyę

Świeczniki

nieprześcignione co do stylu i wykonania. — Polecamy wyrób krajowy, galicyjski solidny i tani.

ŻARÓWKI

wszelkich systemów, aparaty do gospodarstwa domowego i lekar-skie, brzozy, przedmioty sztuki.